

Efteruddannelsesudvalget for det Pædagogiske Område
og Social- og Sundhedsområdet

AMU-udbydernes indsats over for kursister med læse- og skrivevanskeligheder

Rapport om en analyse gennemført inden for EPOS' uddannelsesområde

Januar 2008

Teknologisk Institut, Arbejdsliv
& Mærsk Nielsen HR

Januar 2008

Mærsk Nielsen HR
Jystrup Bygade 4
4174 Jystrup
Tlf. 3513 2277
E-mail: lizzie@maersk-nielsen.dk

ISBN: 978-87-92324-00-9

Teknologisk Institut, Arbejdsliv
Gregersensvej
2630 Taastrup
Tlf. 7220 2620
E-mail: arbejdsliv@teknologisk.dk

ISBN: 978-87-92237-05-7

\\dmwclus\dmw_docs\1350579\1048321_Rapport.doc

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	4
	Analysens baggrund og formål	4
	Metoder og undersøgelsesdesign	5
	Følgegruppe	6
	Rapportens opbygning	6
2	Dialog om læse-, skrive- og regnevanskeligheder	8
	Udbydernes information til kursisterne	8
	Kursisterne informerer selv	10
	Lærerne går i dialog med kursisterne	11
	Nyt øget fokus på læsning, skrivning og regning	11
3	Vurdering af basale færdigheder	13
	Udbydernes erfaringer med vurdering/screeninger/test.....	14
	Eksempler på modeller	17
4	Tilrettelæggelse af undervisningen og anvendelse af hjælpemidler.....	19
	Tilrettelæggelse af undervisningen	19
	Anvendelse af hjælpemidler og -foranstaltninger i undervisningen	23
5	Oplevede krav til lærerkompetencer	28
	Opkvalificering af faglærere	28
6	Erfaringer med kombinerede forløb.....	31
	'Faglig læsning og skrivning'	31
	Kombinerede AMU-FVU-forløb	33
	Barrierer for kombinationsforløb.....	35
7	Samarbejde med udbydere af FVU.....	37
	Samarbejdsmodeller.....	38
	Afsæt og motivation for samarbejde.....	40
	Barrierer for samarbejde	41
8	Dialog med virksomheder	44
	Erfaringer og gode råd til kontakten med virksomhederne	45
	Dialog og samarbejde med virksomhederne om test af læse-, skrive- og regnefærdigheder	47
9	Opmærksomhedspunkter	49
	Et område i bevægelse	49
	Udfordringer for udbyderne af EPOS uddannelser.....	49
	Litteraturliste, links m.m.....	53
	Bilag.....	55

1 Indledning

Efteruddannelsesudvalget for det Pædagogiske Område og for Social- og Sundhedsområdet (EPOS) har gennemført en analyse af, hvordan udbydere af arbejdsmarkedsuddannelser inden for EPOS' område tilgodeser uddannelsesdeltagere med manglende læse- og skrivefærdigheder i undervisningen.

Analysen er blevet gennemført i perioden maj-december 2007. Mette Vase fra EPOS har været projektansvarlig.

Der har været tilknyttet to eksterne konsulenter til opgaven med at gennemføre analysen: Lizzie Mærsk Nielsen fra Mærsk Nielsen HR og Mette Nørholm fra Teknologisk Institut, Arbejdsliv.

Rapporten er skrevet af de eksterne konsulenter. Mette Vase har sammen med følgegruppen bidraget til kvalitetssikring af rapporten.

Analysens baggrund og formål

VEU-analyserne, der blev offentliggjort i februar 2006, viste, at der er en klar sammenhæng mellem voksnes læsefærdigheder og deres deltagelse i voksen- og efteruddannelse (VEU). Gruppen af voksne med de laveste læsefærdigheder deltager således langt mindre i VEU end andre. Dette gælder især for de kortuddannede, som en stor del af EPOS' målgruppe som bekendt tilhører.

På baggrund af VEU-analyserne anbefalede Trepartsudvalget, at der skulle ske en styrkelse af indsatsen målrettet personer med utilstrækkelige basale færdigheder i læsning, skrivning og regning. Udvalget pegede på, at indsatsen f.eks. kunne ske gennem en styrkelse af de eksisterende muligheder for at gennemføre almen voksen- og efteruddannelse. Udvalget rettede især deres opmærksomhed på gennemførelse af forberedende voksenundervisning - FVU - i sammenhæng med erhvervsrettede VEU-tilbud på de erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner for voksne.

Såvel i social- og sundhedssektoren som inden for det pædagogiske område er der stigende krav til de kortuddannedes læse- og skrivefærdigheder. Dette skyldes ikke mindst de øgede dokumentationskrav, der er i de to sektorer.

Gennem de senere år er det blevet stadig sværere at rekruttere kvalificerede medarbejdere til især arbejdspladserne inden for social- og sundhedsområdet. Dette betyder, at en stigende andel af medarbejderne mangler basale, almene færdigheder, og dette kan gøre det vanskeligt for dem at få det fulde udbytte af den faglige kvalificering, de skal have gennem deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelser.

Opkvalificering af medarbejdernes læse- og skrivefærdigheder har således et dobbeltmål, da det både er nødvendigt for at kunne fungere optimalt på arbejdspladsen og for at få et godt udbytte af deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelser.

Dette var baggrunden for EPOS' ønske om at få gennemført en analyse af, hvordan udbydere af EPOS uddannelser, der udbyder arbejdsmarkedsuddannelser inden for social- og sundhedsområdet samt det pædagogiske område, tilgodeser uddannelsesdeltagere med manglende læse- og skrivefærdigheder i undervisningen.

I analysen har der blandt andet været fokus på hvilke muligheder og barrierer, der er for, at uddannelsesdeltagerne kan opkvalificeres gennem deltagelse i en kombination af arbejdsmarkedsuddannelse og forberedende voksenundervisning, FVU.

Et andet centralt perspektiv har været, hvordan uddannelsesinstitutionerne arbejder med at fjerne barriererne for tilegnelse af det faglige uddannelsesmål gennem planlægning og gennemførelse af undervisningen - herunder anvendelse af forskellige hjælpemidler.

EPOS har haft et ønske om, at analysen både fokuserede på opkvalificering af AMU-kursisternes læse- og skrivefærdigheder samt på kursisternes regnefærdigheder. Dette blev der taget højde for ved udformningen af spørgeskemaundersøgelsen. Udbydernes besvarelser af spørgeskemaet samt de efterfølgende interview, der er gennemført med udbydere, har dog vist, at udbydere kun i meget begrænset omfang har fokus på kursisternes regnefærdigheder. Derfor vil der flere steder i rapporten udelukkende refereres til kursisternes læse- og skrivevanskeligheder.

Metoder og undersøgelsesdesign

Analysen har bestået af følgende delelementer:

- Deskstudy på baggrund af rapporter, artikler etc. samt interview med ressourcepersoner.
- Spørgeskemaundersøgelse med fokus på at opsamle erfaringer fra udbydere af efteruddannelsesudvalgets uddannelsesmål. Se spørgeskema i bilag 1.
- Interview med lærere og andre repræsentanter fra udvalgte uddannelsessteder, der udbyder EPOS' uddannelser. Se interviewguide i bilag 2. Herunder også indsamling af relevante materialer fra uddannelsesstederne. Udvælgelsen af uddannelsessteder er sket på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen.
- Interview med uddannelsesudbydere inden for FVU og almen kvalificering og som samarbejder med udbydere af efteruddannelsesudvalgets uddannelsesmål. Se interviewguide i bilag 3.
- Interview med virksomhedsrepræsentanter, der beskæftiger medarbejdere inden for EPOS' målgruppe.
- Udarbejdelse af rapport.

25. februar 2008 vil der blive afholdt en formidlingskonference med deltagelse af forskellige interessenter.

17 udbydere af arbejdsmarkedsuddannelser inden for EPOS' område har deltaget i den omfattende kvalitative spørgeskemaundersøgelse. Spørgeskemaet blev udsendt til alle 29 udbydere af uddannelser inden for EPOS' område.

Efter en analyse af spørgeskemaundersøgelsen blev der gennemført scanningsinterview med udbydere for at finde frem til de udbydere, der bedst kunne bidrage til at belyse analysens temaer nærmere.

Der er blevet gennemført uddybende interview med 16 udbydere. Nogle af interviewene er blevet gennemført med udbydere, der ikke besvarede spørgeskemaet, men som blev kontaktet, da det i løbet af analysen fremgik, at de havde nogle erfaringer, der kunne være interessante for analysens tema.

Ni udbydere af FVU og almen kvalificering har deltaget i interview, der har kunnet belyse samarbejdsrelationer mellem dem og udbydere af EPOS uddannelser. Det har primært været VUC'er, der har deltaget i interview.

Der er desuden blevet gennemført interview med nogle få virksomheder, der har kunnet bidrage til at belyse virksomhedernes perspektiv på opkvalificering af medarbejdere med læse- og skrivevanskeligheder.

Følgegruppe

Der har været nedsat en følgegruppe for projektet bestående af Jørgen Dam fra Social- og sundhedsskolen Fredericia-Horsens, Hanne Nielsen fra Social- og sundhedsskolen Vestsjælland, Susanne Lemvig fra Undervisningsministeriet, Winnie Andersen fra EPOS og projektleder Mette Vase fra EPOS. De to eksterne konsulenter har deltaget i følgegruppens møder.

Der har været afholdt tre følgegruppemøder i projektperioden.

Rapportens opbygning

Kapitel 2 sætter fokus på, hvordan udbydere af EPOS' uddannelser og kursisterne går i dialog om eventuelle læse-, skrive- og regnefærdigheder.

I **kapitel 3** beskrives det nye initiativ fra Undervisningsministeriet om vurdering af AMU-kursisternes basale færdigheder. Ligeledes beskrives udbydernes erfaringer med at gennemføre vurdering og test af AMU-deltagerne.

Kapitel 4 fortæller om, hvordan udbyderne af EPOS' uddannelser tilrettelægger undervisningen i arbejdsmarkedsuddannelserne, så kursister med læse- og skrivevanskeligheder tilgodeses på bedst mulig måde.

I **kapitel 5** samles der op på de krav, det stiller til lærerne at varetage undervisningen af kursister med manglende færdigheder i at læse og skrive.

Kapitel 6 beskriver nogle af de forskellige erfaringer, der er med at gennemføre kombiforløb mellem AMU og almen kvalificering. I kapitlet belyses desuden nogle af de barrierer, der er for at gennemføre kombiforløb.

I **kapitel 7** beskrives udbydernes erfaringer med at samarbejde med uddannelsesaktører på FVU-området - herunder hvad der opleves som hhv. fremmende og hæmmende betingelser for samarbejde.

Kapitel 8 kommer ind på nogle af de muligheder, udbyderne har for at gå i dialog med virksomhederne, og refererer nogle af udbydernes erfaringer med udfordringer i virksomhedskontakten.

2 Dialog om læse-, skrive- og regnevanskeligheder

Det har været et af analysens mål at få belyst, hvordan udbydere af EPOS uddannelser er i dialog med kursister og virksomheder om de eventuelle læse-, skrive- og regnevanskeligheder, som kursisterne/medarbejderne har. Denne dialog kan være central i forhold til, at medarbejdere med denne form for vanskeligheder kan finde motivationen til at 'sætte sig på skolebænken'.

Adskillige undersøgelser har vist, at manglende læse- og skrivefærdigheder kan være en barriere for uddannelsesdeltagelse, da det for den voksne kan opleves som meget utrygt, at de risikerer at blive sat i situationer, hvor lærerne forventer, at de kan læse og skrive.¹

Hverken formelt eller reelt behøver manglende almene færdigheder at være en barriere for at deltage i arbejdsmarkedsuddannelserne, men hvis ikke dette kommunikeres ud til potentielle kursister og deres ledere, kan medarbejdernes manglende færdigheder blive en reel barriere.

Lærerens viden om kursisternes læse- og skrivefærdigheder kan være en vigtig faktor i lærerens forberedelse af undervisningen. I spørgeskemaundersøgelsen er udbyderne derfor blevet spurgt, om de spørger ind til kursisternes eventuelle læse-, skrive- og regnevanskeligheder ved tilmelding til arbejdsmarkedsuddannelser, ved konsulentbesøg på arbejdspladserne eller i andre sammenhænge. Udbydernes besvarelser er blevet uddybet gennem interview.

Udbyderne er også blevet spurgt i hvilket omfang, at virksomhederne selv bringer problematikken på banen i forhold til medarbejdernes eventuelle deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelser og/eller i forhold til medarbejdernes løsning af de daglige arbejdsopgaver på arbejdspladsen.

I dette kapitel vil der primært være fokus på udbydernes dialog med kursisterne, da dialogen med virksomhederne behandles i et særskilt kapitel (jf. kapitel 8).

Udbydernes information til kursisterne

Spørgeskemaundersøgelsen har vist, at kun få udbydere af EPOS uddannelser har en bevidst strategi for, hvordan de orienterer potentielle kursister om, at det er muligt at deltage i og gennemføre arbejdsmarkedsuddannelser på trods af eventuelle læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder. Det er heller ikke noget, der i særligt stor udstrækning sættes fokus på i dialogen med virksomhederne.

¹ Jf. f.eks.: 'Deltagelse i VEU - motivation og barrierer for ansatte. Kvalitativ analyse'. Annemarie Holsbo, Charlotte Færch Lotz, Lizzie Mærsk Nielsen og Lene Wendelboe Johannsen, Teknologisk Institut, 2005, og 'Deltagelse i VEU - motivation og barrierer for ansatte. Litteraturstudie'. Annemarie Holsbo og Lizzie Mærsk Nielsen, Teknologisk Institut, 2005.

Der er således kun ganske få eksempler på, at udbyderne informerer om problematikken på deres hjemmesider eller gennem de kursusfoldere eller lignende, som de sender til virksomheder og potentielle kursister.

En deltager i spørgeskemaundersøgelsen svarer kort:

Her har vi et udviklingsområde!!!

En anden deltager skriver:

Nej, vi orienterer ikke om det i vores kursusfolder eller på vores hjemmeside, for det ville vi ikke kunne leve op til!

Citatet er udtryk for, at der på mange af udbyderne endnu ikke foreligger så konkrete tilbud til deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder, at man vurderer, at det er noget man kan informere og reklamere direkte for.

Andre udbydere skriver, at de orienterer om forskellige støttemuligheder i kursusfolderen og/eller på hjemmesiden, men at der sjældent er kursister, der henvender sig for at fortælle om deres vanskeligheder.

Spørgeskemaundersøgelsen og interviewene viser, at det i undervisningssituationerne er meget op til den enkelte lærer, om vedkommende tager initiativ til at tale med kursisterne om deres eventuelle vanskeligheder med at læse og skrive i forhold til at gennemføre uddannelsen. Det er således kun få udbydere, der i spørgeskemaet giver udtryk for, at de har en procedure eller fast praksis, som alle lærere på uddannelsesstedet benytter sig af. Derfor er det i udstrakt grad meget personafhængigt, hvilken dialog, der er med kursister om deres eventuelle læse- og skrivevanskeligheder.

Nogle lærere giver udtryk for, at de ikke synes, at deltagernes manglende læse- og skrivefærdigheder er et problem i forhold til deltagelse i de arbejdsmarkedsuddannelser, som de pågældende lærere underviser i, og derfor taler de ikke med kursisterne om det.

Andre lærere giver udtryk for, at det jo alligevel er umuligt at rykke på kursisters læse- og skrivefærdigheder på de korte AMU-forløb, og derfor gør de ikke noget ud af at tale med kursisterne om det. Der er også lærere, der giver udtryk for, at kursernes korte varighed er en barriere i forhold til iværksættelse af støtte og brug af hjælpemidler i undervisningen, og at de derfor synes, at det er nytteløst at tale med kursisterne om deres eventuelle læse- og skrivevanskeligheder.

Som det fremgår af kapitel 4 i denne rapport, er de fleste lærere dog meget opmærksomme på at tilrettelægge undervisningen på en måde, så alle kursister kan få et godt udbytte - også på trods af læse- eller skrivevanskeligheder.

Kursisterne informerer selv

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at kun ca. en tredjedel af udbyderne oplever, at kursister jævnlige uopfordret fortæller lærerne om deres læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder. En nærmere analyse af resultaterne viser endog, at det i disse sammenhænge oftest sker, når læreren direkte eller indirekte har sat temaet på dagsordenen.

Nogle interviewpersoner siger, at det stort set aldrig sker, at kursisterne fortæller om deres læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

En lærer fra en social- og sundhedsskole siger:

Skolen modtager ikke informationer om deltagernes læse- og skrivefærdigheder forud for deres deltagelse, og almindeligvis er der ikke fokus på læse- og skrivevanskeligheder på kurserne. Det er yderst sjældent, at kursister uopfordret fortæller, at de har svært ved at læse og skrive.

For de fleste kursusdeltagere er det stadig et problemfelt, der er meget tabuberørt, og som det kan være svært for kursister at tale åbent om.

En repræsentant fra et uddannelsessted fortæller:

For de fleste er det en svær problematik at tage hul på, hvis man 'bare' er inde på et kursus et par dage. Det er oftere noget, der sker hen ad vejen enten på grundkursus eller længere uddannelsesforløb. Så sker det også, at der bliver fortalt om de vanskeligheder, det kan give i forhold til arbejdet.

Interviewene på uddannelsesstederne peger dog på, at det er blevet lidt mere almindeligt, at kursisterne uopfordret fortæller om deres vanskeligheder. Det er tilsyneladende blevet mere legalt at tale om sine læse- og skrivevanskeligheder, end det tidligere har været.

Nogle interviewpersoner peger på, at nogle medarbejdere ikke vil deltage i kurser, fordi de er bange for ikke at kunne leve op til kravene.

En lærer fortæller:

Vi tror, at de, der har alvorlige problemer, for en stor dels vedkommende undgår at søge de kurser, hvor der kan være krav om læse- og skrivefærdigheder.

Det fremgår desuden af spørgeskemaundersøgelsen og interviewene, at det - ikke overraskende - er de kortest uddannede kursister, der har flest vanskeligheder med læsning, skrivning og regning.

Lærerne går i dialog med kursisterne

Mange lærere fortæller, at det for dem er almindelig praksis, at de på den første kursusdag siger til alle kursisterne, at det er en god idé, at de fortæller, hvis de har vanskeligheder med at læse og skrive. Dette sker især på kurser, der stiller særlige krav til kursisters læse- og/eller skrivefærdigheder.

Andre lærere åbner mere generelt op for at tale med kursisterne om de forskelligheder, de som kursister møder op med på uddannelsesstedet. Nogle lærere vælger i starten af kurset at tage en dialog med kursisterne om forskellige læringsstile, og dette åbner ofte for, at kursisterne fortæller om læse- og/eller skrivevanskeligheder. Det kan ofte være en lettelse for kursisterne at få mulighed for at fortælle, at de f.eks. ikke synes, at de lærer så meget af at læse en tekst, men at de til gengæld synes, at de kan lære meget af at lytte.

En lærer fortæller:

Der skal etableres et undervisningsmiljø, hvor det er legalt at fortælle om sine vanskeligheder med at læse og skrive. Det er efter min opfattelse meget tabubelagt. Som hovedregel gør jeg det, at jeg i introduktionen af et kursusforløb taler om læring, modstand mod læring og læringsstile med kursisterne. Jeg bruger Dunn og Dunn-modellen², og kursisterne ser på deres egen læringsstil. Under den snak fortæller nogle af kursisterne, at de har svært ved at læse og skrive. På den måde bliver det legalt at sige, at de ikke kan læse og skrive, og at de måske har haft nogle uheldige skoleforløb.

Gennem en dialog om forskellige læringsstile kan der således komme fokus på, at forskellige mennesker lærer på forskellige måder, at det ene ikke nødvendigvis er bedre end det andet, men at det er vigtigt selv at melde ud, hvordan man bedst lærer. Denne vinkel på kursisters vanskeligheder ved at læse og skrive åbner for en helt anden dialog, end hvis der bliver taget udgangspunkt i, at kursisterne mangler læse- og skrivefærdigheder.

Nyt øget fokus på læsning, skrivning og regning

I sidste halvår af 2007 har forskellige initiativer fra Undervisningsministeriet bidraget til at sætte et øget fokus på voksne med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder. Den 1. august 2007 blev der indført muligheder for, at AMU-kursister kunne få vurderet deres basale færdigheder i dansk og regning i forbindelse med deres deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelser. I oktober 2007 satte Undervisningsministeriet fokus på de muligheder, der er for at gennemføre FVU i kombination med AMU.

² Rita og Kenn Dunn har udviklet en model, der viser, hvilke stimuli, der påvirker vores måde at lære på. Den er delt op i fem områder: miljømæssige elementer, emotionelle elementer, sociologiske elementer, fysiologiske elementer og psykologiske elementer. Det betyder, at læringsstil i virkeligheden er en kombination af mange variabler, der bidrager til læring.

Vurdering af basale færdigheder

Deltagere i arbejdsmarkedsuddannelse, enkeltfag optaget i en fælles kompetencebeskrivelse eller individuel kompetencevurdering skal have mulighed for at få vurderet deres basale færdigheder i læsning, skrivning, stavning, regning eller matematik. Vurderingen vil f.eks. kunne ske via en screeningsmetode.

I tilknytning til vurderingen er uddannelsesstederne forpligtede til at tilbyde deltageren vejledning om relevante undervisnings- og uddannelsesstilbud, f.eks. forberedende voksenundervisning (FVU), almen voksenuddannelse (AVU), undervisning for ordblinde, sprogundervisning eller AMU-målene 'Faglig læsning og skrivning' eller 'Faglig regning og matematik'.

Læs mere om vurdering af basale færdigheder her:

<http://us.uvm.dk/amu/documents/Aendringaflovomarbejdsmarkedsuddannelserv.v.pr.1.august2007vedlovn.556af6.juni2007.doc>

Initiativerne har i vid udstrækning skærpet udbydernes opmærksomhed på AMU-kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder. Dette gælder både i forhold til at tilbyde kursisterne en vurdering af deres læse-, skrive- og regnefærdigheder, og i forhold til den efterfølgende vejledning af kursisterne og opkvalificering af deres læse-, skrive- og/eller regnefærdigheder. Desuden er der på uddannelsesstederne opmærksomhed på, at vurderingerne giver lærerne bedre mulighed for i højere grad at tilrettelægge undervisningen, så der tages højde for de enkelte deltagers eventuelle vanskeligheder.

Det opleves dog stadig som en stor udfordring for udbyderne, hvordan de kan gennemføre test af kursisterne så hurtigt, at der kan drages fordel af det på det AMU-kursus, som kursisterne aktuelt deltager i. Nogle udbydere har valgt, at de kommende AMU-deltagere allerede ved tilmelding til AMU skal give en tilbagemelding på, om de har læse- eller skrivevanskeligheder, og om de ønsker at deltage i en vurdering af deres færdigheder i danske og/eller regning. Andre udbydere er ikke kommet så langt, men de har nu besluttet, at det skal være et nyt fokuspunkt for udviklingsarbejde på uddannelsesstedet. Flere giver udtryk for, at de er flove over ikke at have gjort mere ud af det før.

Vurderingerne af læse-, skrive- og regnefærdigheder kan bidrage til at skabe en mere åben dialog om de vanskeligheder, som en del af kursisterne har med at læse, skrive og/eller regne. Uddannelsesstederne har nu fået en konkret anledning til at gå aktivt ind i information af deltagerne i forhold til eventuelle læse-, skrive- eller regnefærdigheder. Det har som følgevirkning, at uddannelsesstederne har fået større fokus på, hvordan der kan følges op på resultaterne af testen - enten gennem tilbud på uddannelsessteder - eller gennem tilbud på andre institutioner.

En interviewperson fortæller:

Vi oplever, at mange AMU-deltagere kan være lukkede omkring deres læse-, skrive- og regnevanskeligheder. De åbner først op i forbindelse med screening, test og dialog.

De nye testmuligheder kan vise sig at blive en god mulighed for, at udbyderne får sat AMU-kursisternes almene færdigheder på dagsordenen.

3 Vurdering af basale færdigheder

Efter at der 1. august 2007 blev indført et tilbud om, at AMU-kursister kan få vurderet deres basale færdigheder i læsning og skrivning samt i regning og matematik, er der sket en stor udvikling i udbydernes interesse for AMU-kursisternes læse-, skrive- og regnefærdigheder.

Det har i undersøgelsesperioden været muligt at følge denne udvikling tæt. Spørgeske-undersøgelsen blev udsendt til udbydere af EPOS uddannelser i juni 2007, og af besvarelsen, der blev modtaget i perioden juni-september, fremgik det, at kun tre udbydere reelt havde erfaringer med screening af AMU-kursisterne i læsning, skrivning og/eller regning.

I perioden august til december blev der gennemført interview med udbydere, og det blev i perioden tydeligt, at udbydernes fokus på kursisternes læse-, skrive- og regnefærdigheder var blevet øget gevaldigt. I de første scanningsinterview i august-september fremgik det, at en del af udbydere endnu ikke havde sat sig ind i de nye tilbud til AMU-kursisterne om vurdering af basale færdigheder. For enkelte udbydere var det under interviewet første gang, de hørte om vurderingerne.

Nogle få udbydere gav udtryk for, at de ikke kunne se, hvordan de skulle få tidsmæssige og faglige ressourcer til at gennemføre vurderingerne, og at de indtil videre ikke ville fortage sig noget, hvis ikke lige der kom en kursist, der krævede at blive vurderet. Andre udbydere var også usikre på, hvordan de ville løse opgaven, men de havde f.eks. besluttet sig for at nedsætte en arbejdsgruppe, der kunne komme med forslag til, hvordan det kunne lade sig gøre.

Det er lidt en udfordring for udbydere, at de med den nye lov er forpligtede til at vurdere kursisternes basale færdigheder, for på AMU-området er de fleste lærere ikke så fokuserede på disse elementer, der undertiden betragtes som noget, der er 'overstået' i erhvervsuddannelserne. Omvendt er mange udbydere nu begyndt at interessere sig for området, og de har udarbejdet strategier og planer for, hvordan de både griber vurderingerne an, og hvordan de i det hele taget kan gøre mere for kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

Stort set alle de udbydere, der deltog i uddybende interview i oktober-december, har udviklet en eller anden strategi for, hvordan de vil gennemføre vurderingerne, og en del af udbydere er også begyndt at tilbyde at gennemføre vurderingerne. Alle udbydere har valgt at benytte sig af den vejledende læsetest for voksne, der er udsendt af Undervisningsministeriet.

Vejledende Læsetest for Voksne

Testen består af tre deltest. Der er udarbejdet en vejledning til testen. Der eksisterer både en papirversion af testen og en CD med en digital udgave af testen.

Det er den samme test, der anvendes til vurdering af basale færdigheder i AMU, og som anvendes i forbindelse med optagelse til FVU. Læsetesten er obligatorisk i forbindelse med FVU.

Vejledende Regnetest for Voksne

Testen består af tre deltest. Der er udarbejdet en vejledning til testen. Der eksisterer både en papirversion af testen og en CD med en digital udgave af testen.

Det er den samme test, der anvendes til vurdering af basale færdigheder i AMU, og som anvendes i forbindelse med optagelse til FVU. Regnetesten er obligatorisk i forbindelse med FVU.

Udbydernes erfaringer med vurdering/screeninger/test

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen, som udbydere besvarede i perioden juni-september 2007, tilkendegav omkring 30 % af udbydere, at de arbejder med vurderinger af de basale færdigheder gennem screeninger/test. De opfølgende interview viser, at det dog næsten udelukkende er i relation til erhvervsuddannelserne og ikke i arbejdsmarkedsuddannelserne. De opfølgende interview har samtidig tydeliggjort, at flertallet af udbydere er meget usikre på, hvordan de skal gribe vurderingen af AMU-deltagernes basale færdigheder an, og at de har svært ved at se, hvordan test skal kunne implementeres og gennemføres i AMU-regi.

Flertallet af udbydere har ikke gjort sig erfaringer med screening på AMU-forløb. De fleste respondenter er godt klar over, at der ligger en ny opgave pr. 1. august 2007. Andre har i forbindelse med de opfølgende interview i første omgang været mere tvivlende om, hvilket initiativ, der har været tale om. Nogle udbydere har foretaget test på enkelte forløb - eksempelvis i forbindelse med større projekter, hvor en afklaring har skullet finde sted og/eller i forbindelse med enkeltpersoner. Men der har været tale om meget få forsøg - ofte med ledige som målgruppe.

Generelt er det indtrykket, at mange udbydere endnu ikke er kommet i gang med test af deltagere i AMU. Nogle har taget hul på planlægning af samarbejde med eksterne samarbejdspartnere og har taget hul på overvejelserne omkring, hvordan forløbet kan tilrettelægges. Nogle få er begyndt at tænke i information/orientering af kursisterne, eksempelvis gennem udarbejdelse af folder og info på kurser og på hjemmesiden. Nogle få beskriver det sådan, at de holder lav profil, og at de ikke vil gøre noget med mindre kursisterne selv nævner tilbuddet om screening.

Reaktionerne på uddannelsesstederne kan ses som et udtryk for en gennemgående tvivl om, hvordan man kan få forløbet til at hænge sammen i praksis. En enkelt udbyder har overvejet muligheden for at udarbejde en skriftlig vejledning, så kursisterne selv kan blive sat til at gennemføre testen uden lærerhjælp - fordi de ikke kan se, hvordan der kan afsættes lærerressourcer til det.

Flere udbydere forholder sig tvivlende til, at det er den enkelte faglærer, der skal klædes på til at varetage testen - men især vejledningsopgaven rummer udfordringer. En gennemgående kommentar er, at det vil kræve en betydelig opkvalificering af faglærere at ruste dem til at kunne varetage vejledningsrollen. For at faglærerne skal kunne varetage

den opfølgende dialog om testen, kræver det, at de har indgående viden om, hvilke tilbud (eksempelvis forskelle på tilbud på FVU, for ordblinde, og for F/I.), der efterfølgende kan gives til kursister med manglende basale færdigheder. (Se uddybning af oplevede krav til lærerkvalifikationer i kapitel 5).

I de tilfælde, hvor vurderingen af kursisters basale færdigheder har vist, at de har behov for yderligere kvalificering, har lærerne/vejlederne to forskellige måder at håndtere dette på. Nogle giver kursisterne et kontaktnavn og telefonnummer med til VUC, et sprogcenter eller et ordblindecenter. Andre beder om at få kursistens tilladelse til at give kontaktinformationer videre til de pågældende institutioner. Læreren/vejlederen tager herefter kontakt på kursistens vegne, og kursisten bliver kontaktet af den relevante person fra den pågældende institution.

Overvejelser om modeller for tilrettelæggelse og gennemførelse af test

Flere udbydere er gået i gang med overvejelser om modeller for tilrettelæggelse og gennemførelse af test.

Den primære overvejelse er, hvem der skal gennemføre test og vejledning - det vil sige overvejelser om, hvorvidt udbyderen af EPOS uddannelser selv skal varetage opgaven, eller om man skal indgå i samarbejde med anden part (ofte VUC) om testen. Der er en række fordele og ulemper forbundet med hver løsning. Samtidig er den grundlæggende præmis forbundet med tilbuddet om test, at udbydere ikke må udlicitere testgennemførelsen til andre aktører. I praksis er det en diskussion om ansvar og ejerskab. Det betyder, at udbyderen af EPOS uddannelser (på linie med de øvrige udbydere af AMU) ikke må fralægge sig ansvaret for gennemførelse af testen - men i udgangspunktet er der altså ikke noget i vejen for, at det eksempelvis er VUC, der gennemfører testen, så længe udbyderen af EPOS uddannelser beholder hele ansvaret.

Udbydernes motivation for på sigt at overveje at holde testen som en intern aktivitet går mest på, at der kan ligge et marked for test som et nyt produkt i det omfang, det viser sig, at der er en vis volumen forbundet med test-tilbuddet. Umiddelbart tror de fleste udbydere dog, at det vil være forbundet med store omkostninger at gennemføre testene.

Langt de fleste er derfor tilbøjelige til at vælge en model for gennemførelse af test, hvor de trækker på VUC til løsningen af denne opgave. Der er også et enkelt eksempel på, at en social- og sundhedsskole har ansat en 'tester' - i stedet for at bruge VUC.

Samarbejde med VUC om test

Flertallet af udbydere ser kravet om test som en mulighed for at få systematiseret og yderligere forankret samarbejdet med VUC. Flere udbydere overvejer slet ikke at gennemføre vurderinger af kursisters basale færdigheder. Baggrunden er, at flere udbydere vurderer, at kun få af kursisterne vil være interesserede i at tage imod tilbuddet om vurdering af basale færdigheder. Flere har truffet et aktivt valg, om at man ikke vil begynde at opbygge de faglige miljøer til selv at kunne have ressourcer til at varetage vurdering og vejledning.

En underviser på en social- og sundhedsskole siger:

Selv om der er danskundervisere på grunduddannelsen, har de jo slet ikke den vinkel, som skal til på AMU-området. Det er en niche, som VUC'erne er stærke på, og det skal man bare sørge for at udnytte.

Mange udbydere tænker derfor i at inddrage ressourcer fra VUC-erne til løsning af opgaven med test. Der er dog også udfordringer forbundet med at få eksterne samarbejdspartnere til at varetage gennemførelsen af testen. Det giver eksempelvis anledning til overvejelser om, hvordan der bliver givet vejledning/tilbage melding på testen både til kursist og til AMU-lærer - særligt i de tilfælde, hvor testen bliver gennemført inden kursusforløb med mulighed for at inddrage resultatet i forbindelse med gennemførelsen af det faglige forløb. Alternativt overvejer udbydere af EPOS uddannelser, hvordan de vil kunne bruge testresultaterne i senere AMU-forløb - enten ved, at kursisterne selv gemmer resultaterne og informerer om dem ved kursustilmelding - eller ved, at udbyderen får mulighed for at registrere og gemme deltagerens resultater til brug ved planlægning af efterfølgende forløb.

Test før eller under uddannelsesforløbet?

Flere udbydere arbejder med muligheden for at opsøge kursister inden kursusstart. Det kan ske enten ved at flytte testen ud på virksomheden/arbejdspladsen, eller ved at kunne indbyde kursisterne til test på uddannelsesstedet inden kursusforløbet.

Begge modeller møder udfordringer - og man skal være opmærksom på de forskellige betingelser, der kan være inden for hhv. social- og sundhedsområdet og det pædagogiske område. Særligt på det pædagogiske område er det blevet fremhævet, at det kan være svært at få kommunerne til at finde tid til at lade medarbejderne deltage i test på uddannelsesstedet - til dels fordi der er for mange praktiske implikationer. Samtidig ligger der et uforholdsmæssigt stort arbejde i at skulle opsøge f.eks. dagplejerne.

Nogle udbydere har udarbejdet - eller er i gang med at udarbejde - informationsmateriale (folder), der skal sendes ud til deltagerne sammen med kursustilmelding/velkomstbrevet.

Overordnet set er det hensigten med folderne ganske kort at informere om muligheden for at deltage i en læse- og/eller regnetest. Det kan være beskrevet, at testen finder sted på bestemte dage. Deltagerne kan på nogle uddannelsessteder melde sig til testen ved at krydse af i folderen ved regnetest og/eller læsetest. De skal samtidig oplyse navn, cpr. nr. og adresse samt skrive hvilket AMU-kursus, de er tilmeldt.

Flere udbydere har besluttet, at de vil informere på deres hjemmeside om mulighederne og uddannelsesstedets tilbud til målgruppen med læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Foreløbig er det hovedsageligt meget overordnet information om FVU, der ligger på udbydernes hjemmesider, men det er indtrykket, at flere skoler er på vej med mere udbygget og målrettet information om såvel mulighederne for vurdering af læse-, skrive- og regnefærdigheder som om FVU.

Nogle udbydere udtrykker samtidig bekymring ved at skulle spørge kursisterne om de vil deltage i testen inden de kommer på uddannelsesstedet. Man er bange for, at de vil holde sig væk - også fra kurset.

De fleste udbydere overvejer modeller, hvor AMU-deltagerne tilbydes testen ved kursusstart, og hvor testen indarbejdes i løbet af kursusforløbet. Det kan eksempelvis ske ved, at de øvrige deltagere får en gruppeopgave at arbejde med, mens testen introduceres. Herefter vil underviseren rette testen og give tilbagemelding på den. Nogle har overvejet at give skriftlig tilbagemelding ved kursusafslutning - selv om det formelt hedder, at testen er et oplæg til dialog og mundtlig tilbagemelding. Nogle overvejer i stedet om tilbagemelding kan ske over telefonen.

I de tilfælde, hvor udbyderne gennemfører testen undervejs i AMU-forløbet, kan testen ikke bruges som forberedelse til undervisningen. Flere respondenter har rejst spørgsmålet om, hvor meget det er muligt at inddrage resultaterne af testen på de korte AMU-forløb på tre - fem dage. De længere forløb kan åbne op for flere muligheder for at nå at inddrage testresultaterne i forløbet og få foretaget en god indsats i forhold til deltagerne.

Respondenterne er dog enige om, at testen grundlæggende kan have nogle centrale funktioner i relation til deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Testens funktion (også på de korte forløb) er eksempelvis:

- at skabe en åbenhed, der giver plads til at tale om udfordringer - herunder læse-, skrive- og regnevanskeligheder
- hjælpe kursisterne til at blive opmærksomme på, at de har en udfordring
- gøre deltagerne opmærksomme på viften af tilbud og muligheder på forskellige institutioner og på forskellige niveauer
- henvise dem og etablere kontakt videre til konkrete tilbud, der passer til deltagerens muligheder og behov.

Eksempler på modeller

En konkret model for intern varetagelse af test-opgaven

En social- og sundhedsskole tilbyder testen på alle deres AMU-kurser, og mange kursister tager imod testen. På flerdags-kurser har uddannelsesstedet valgt at tilbyde testen på den 2. dag, da der på den 1. dag i forvejen er mange informationer og indtryk, som kursisterne skal forholde sig til. Testen gennemføres over middag, og mange kursister fra hvert hold vælger at deltage. Det er den undervisende lærer, der forestår testen. Imens har de øvrige kursister typisk gruppearbejde. Læreren retter testen og giver f.eks. på 4. dagen kursisterne en tilbagemelding og vejledning.

En konkret model for ekstern varetagelse af test-opgaven

Et VUC er blevet bedt om at hjælpe med at gennemføre test af AMU-deltagere, fordi social- og sundhedsskolen ikke mener, at de selv kan gøre det.

I udgangspunktet forestiller VUC sig, at de tager ud på social- og sundhedsskolen og foretager testen - eksempelvis en fast dag hver anden uge - eller en gang om måneden, afhængigt af behov. Som forberedelse skal den VUC-lærer, der skal stå for testen på social- og sundhedsskolen, have møder med de relevante undervisere for at få en fornemmelse af kravene i de gængse uddannelsesmål - og så ligger der naturligvis efterfølgende en formidlings-/overleveringsopgave af deltageres testresultater i forhold til faglæ-

deren. Overleveringen til faglæreren er primært relevant i de tilfælde, hvor deltagerne får testen forud for deltagelse i et konkret kursus.

En fiktiv case på en model for gennemførelse af test

En udbyder af EPOS uddannelser prioriterer at kunne løse opgaven in-house. Der udvælges to nøglepersoner, der står for screening og vejledning. Der bliver givet information til alle AMU-lærere - ud fra bevidstheden om, at den nye opgave skal sælges både til deltagerne og til faglærerne. Der bliver valgt en strategi, hvor man lægger op til, at alle på et hold deltager i testen, medmindre de aktivt fravælger den. Der er opmærksomhed på, at dette er særligt oplagt på kurser med mange social- og sundhedshjælpere, dagplejere og pædagogmedhjælpere, fordi der blandt disse medarbejdergrupper vil være en del, der har læse- og skrivevanskeligheder, samt på kurser, der kræver stor skriftlighed eller meget læsning. Foruden tilbuddet i forbindelse med kursusgennemførelse bliver der givet tilbud om test på faste dage - gerne placeret som eftermiddags- og/eller aften timer.

4 Tilrettelæggelse af undervisningen og anvendelse af hjælpemidler

Gennem undervisningstilrettelæggelse og brug af hjælpemidler har udbydere af EPOS uddannelser muligheder for at bidrage til, at kursisterne får et godt udbytte af deres deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelserne.

I dette kapitel vil der blive givet eksempler på, hvordan lærere på forskellige uddannelsessteder arbejder med at planlægge og gennemføre undervisningen, så de tilgodeser kursister med læse- og skrivevanskeligheder. Kapitlet vil også sætte fokus på de forskellige former for hjælpemidler og hjælpeforanstaltninger, som lærerne benytter sig af i undervisningen.

Tilrettelæggelse af undervisningen

Næsten alle de udbydere, der har deltaget i undersøgelsen, giver udtryk for, at de er meget opmærksomme på at tilrettelægge undervisningen, så kursisterne kan få det størst mulige udbytte på trods af deres forskellige forudsætninger.

Flere interviewpersoner giver udtryk for, at der i en del tilfælde er et vist overlap mellem kursister, der har vanskeligt ved at magte det faglige niveau i arbejdsmarkedsuddannelserne, og kursister, der har problemer med at læse, skrive og/eller at regne. Der er under alle omstændigheder behov for, at lærerne i vid udstrækning tilrettelægger undervisningen under hensyntagen til den konkrete gruppe af kursister.

De fleste interviewpersoner giver udtryk for, at de er opmærksomme på kursisternes forskellighed i tilrettelæggelse af undervisningen, og at de i didaktiske overvejelser og den grundlæggende pædagogik tager et erfaringsbaseret udgangspunkt. Stort set alle udbydere fortæller, at de har fokus på læringsmiljø og kursisternes forskellige læringsstile, men undersøgelsen viser også, at langt færre i tilrettelæggelse af undervisningen specifikt adresserer den mod kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

En af forklaringerne herpå er, at lærerne har kvalificeret sig til jobbet gennem deres kompetencer inden for det specifikke, faglige område. De fleste lærere er meget fokuserede på det faglige indhold i undervisningen, og de synes ikke, at de har kompetencer til at tilrette undervisningen i forhold til f.eks. kursister, der har store vanskeligheder med at læse. Nogle af lærerne giver således udtryk for, at de ikke kender nok til de forskellige årsager til læsevanskeligheder. I den daglige undervisning sørger disse lærere f.eks. for, at kursister, der har læsevanskeligheder, bliver placeret i grupper med kursister, der kan læse undervisningsmaterialer op for dem.

I undersøgelsen er der ikke fremkommet eksempler på, hvordan eventuelle regnevanskeligheder tilgodeses. Der er dog en del lærere, der arbejder mere målrettet med, hvordan de tilrettelægger undervisningen, så de kan tilgode kursister med læse- og skrivevanskeligheder.

I analysen er der fremkommet en række eksempler på, hvordan undervisningen tilrettelægges, så der tages hensyn til, at der på de fleste arbejdsmarkedsuddannelser deltager kursister med læse- og/eller skrivevanskeligheder. Det drejer sig f.eks. om:

- Sammensætning af grupperne, så kursisterne kan hjælpe hinanden med læsning og skrivning
- Grundig gennemgang af tekster
- Prioritering af læsestof i undervisningen
- Tilpasning af undervisningsmateriale
- Udlevering af støtte- og noteark til de faglige tekster
- Overholdelse af god tavledisposition
- Mulighed for alternative fremlæggelsesformer
- Generel undervisningsdifferentiering.

Det er dog vigtigt at huske på, at der gennemføres mange AMU-kurser, hvor der ikke behøves at tage særlige hensyn til kursister, der har vanskeligt ved at læse, skrive eller regne. Der er kurser, hvor undervisningen primært består af mundtlig formidling, dialog og praktiske øvelser, og hvor problematikken slet ikke er til stede.

Sammensætning af grupper

Flere lærere fortæller, at de ved gruppearbejde sammensætter grupperne således, at kursisterne kan hjælpe hinanden med læsning og skrivning, når der er behov for det.

Det er dog vigtigt, at grupperne ikke bliver overladt til sig selv, og derfor sørger lærerne for, at der hele tiden veksles mellem mundtlige oplæg og gruppearbejde. Lærerne forsøger også at hjælpe grupperne med at tilrettelægge deres arbejde på den bedste måde.

En lærer fortæller:

I gruppearbejdet gør læreren opmærksom på, at kursisterne skal fordele rollerne imellem sig, således at de skriftlige oplæg på f.eks. OH klares af de skrivestærke kursister.

Andre lærere fortæller, at de undertiden vælger at læse svære tekster op i de grupper, hvor læreren på forhånd ved, at der er kursister, der har svært ved at læse.

Grundig gennemgang af teksterne

Mange lærere fortæller, at de begrænser mængden af skriftlige undervisningsmaterialer af hensyn til de kursister, der har svært ved at læse. Desuden oplæses cases og overheads for hele klassen, så det derved sikres, at alle har 'læst' det.

Der er desuden fokus på, at de tekster, der anvendes i undervisningen, bliver grundigt gennemgået. Dette sker både for at sikre forståelsen af teksten for de kursister, der ikke er stærke læsere, og for at sikre den generelle refleksion over teksten i klassen.

Prioritering af læsestof og tilpasning i undervisningen

Udbyderne er generelt meget opmærksomme på at tilpasse undervisningsmaterialerne, så de kan anvendes af kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

F.eks. er der også lærere, der udvælger tekstuddrag fra de forskellige undervisningsmaterialer, som kursister med læsevanskeligheder kan nøjes med at læse. Dette sker i erkendelse af, at mange ikke ville få teksterne læst, hvis de skulle læse det hele.

Det kan desuden være en stor hjælp for kursister, der har læsevanskeligheder, hvis læreren prioriterer det læsestof, der anvendes i undervisningen. Derved ved kursisterne, hvad der er mest vigtigt at få læst, når/hvis de ikke kan nå at læse det hele.

I nogle tilfælde kan kursisterne selv vælge omfanget og sværhedsgraden af læsestoffet.

En lærer fortæller:

Kursisterne kan på mange af vores kurser selv vælge omfang og sværhedsgrad af den supplerende litteratur, som vi præsenterer dem for.

Nogle lærere fortæller desuden, at de på uddannelsesstedet har udarbejdet en form for læsevejledning til teksterne.

Udlevering af støtte- og noteark til de faglige tekster

Nogle lærere fortæller, at de har gode erfaringer med at udlevere støtte- og noteark til kursisterne. Støtte- og notearkene til de faglige tekster giver kursisterne en form for disposition til teksten, og det kan gøre det lettere at læse teksten. Samtidig kan de centrale pointer fra teksten indgå i notearket.

Andre lærere fortæller, at de ofte anvender PowerPoint oplæg i undervisningen, og at de synes, at det kan være en god støtte for de kursister, der har svært ved at læse sig til det faglige stof eller som på andre måder har svært ved at overskue de faglige input i undervisningen. I udformningen af disse oplæg er det meget vigtigt, at der anvendes korte sætninger og stikord, og at der bruges så få fremmedord som muligt. Endelig er der lærere, der benytter sig af forskellige former for billedmaterialer.

Overholdelse af god tavleposition

Ligesom med PowerPoint oplæg kan forskellige former for tavler være en god støtte for deltagere med læsevanskeligheder. Men lærerne gør opmærksom på, at det er helt centralt, at der anvendes en god form for tavleposition.

Der skal være en god orden på tavlen, og der skal anvendes korte noter eller stikord - ellers giver det ikke det overblik, som nogle af kursisterne har behov for. Det er vigtigt, at noterne på tavlen er så kortfattede, at kursisterne har en rimelig mulighed for selv at skrive noterne ned. Det er også en mulighed, at læreren udleverer noterne på papir til alle deltagerne.

Endelig fremhæver flere lærere, at det selvfølgelig er helt centralt, at læreren har en læselig håndskrift.

Mulighed for forskellige fremlæggelsesformer

Mange lærere fortæller, at de giver kursisterne muligheder for at fremlægge projektarbejde ved hjælp af forskellige AV-hjælpemidler. Der er således eksempler på, at video, billeder, tegninger og lydbåndsoptagelser indgår som en del af fremlæggelsen.

En lærer fortæller:

Jeg har haft så ordblinde elever, at de ikke har kunnet skrive et miniprojekt, som de andre kursister gjorde det. De har så haft mulighed for at fremlægge det mundtligt ud fra en tegning eller at lave en lille video eller cd-rom.

Især på dokumentationskurser er det en udfordring for kursister med læse- og skrivevanskeligheder at løse opgaverne i undervisningen på samme måde som de øvrige kursister.

En leder fra et uddannelsessted, der udbyder EPOS uddannelser inden for det pædagogiske område, fortæller om, hvordan man kan hjælpe kursister med skrivevanskeligheder til at dokumentere:

Vi har gennemført mange forløb med uddannelsesmålet 'Dokumentation og Evaluering i pædagogisk praksis'. Her har det været et bevidst valg i formidlingen af viden om forskellige dokumentationsformer, at der foruden skriftlig formidling/fortællinger kan bruges billeder, mundtlige fortællinger, digitale fotos og båndoptagere. Samtidig hermed opfordres kursisterne til at overvinde eventuelle vanskeligheder ved at skrive ved at samarbejde med andre, der behersker det i højere grad. Vi prøver derigennem at lære kursisterne, at man først og fremmest skal fokusere på, hvad man kan og samtidig arbejde med at prøve at overvinde, udvikle eller kompensere for det, man ikke kan.

Generel undervisningsdifferentiering

Underviserne fortæller, at de i vid udstrækning differentierer undervisningen, så alle deltagerne kan få et godt udbytte - også på trods af f.eks. læse- og skrivevanskeligheder. Mange fortæller, at de er opmærksomme på betydningen af anvendelsen af forskellige undervisningsformer, der tager højde for kursisternes forskellige læringsstile.

En repræsentant fra et uddannelsessted siger:

Undervisningen er tilrettelagt efter pædagogiske principper, der bygger på deltagerens faglige erfaringer og kompetence. Hvis der er deltagere, der er læse- eller skrivesvage, differentieres i krav, når der skal udarbejdes eventuelt skriftligt materiale. I øvrigt anvendes altid forskellige pædagogiske metoder i undervisningen for at ramme alles læringsstil.

Mange lærere taler også om, at det er vigtigt at skabe et godt læringsmiljø. En repræsentant for en udbyder af AMU inden for det pædagogiske område fortæller:

Motivation til læring fremmes i et inkluderende og anerkendende miljø, hvor der er fokus på, hvad deltagerne kan, og hvordan det kan udvikles. Mange undervisere taler eksplicit om deres overvejelser om, hvorfor de underviser, som de gør, og hvorfor de har tilrettelagt undervisningen, som de har. I den dialog og drøftelse indgår også, at vi lærer på forskellige måder, og i sammenhæng med det sættes fokus på læse-, skrive- og regnevanskeligheder.

Andre lærere fortæller om, hvordan de bevidst minimerer kravene til skriftlighed for nogle af AMU-forløbene, og at de i gruppearbejde yder differentieret vejledning ud fra kursisternes forudsætninger.

Anvendelse af hjælpemidler og -foranstaltninger i undervisningen

Lærerne kan i undervisningen benytte sig af en række forskellige hjælpemidler, der kan lette AMU-kursisternes tilegnelse af de faglige mål. Mange af de hjælpemidler, der med fordel kan anvendes, er IT-baserede.

Spørgeskemaundersøgelsen har vist, at kun under halvdelen af udbyderne af EPOS uddannelser anvender forskellige former for hjælpemidler i forhold til kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder. Mange udbydere har IT-hjælpemidler til rådighed, men disse bliver ikke benyttet specifikt med henblik på kursister med læse- og/eller skrivevanskeligheder.

I dette afsnit beskrives nogle af de hjælpemidler og støtteforanstaltninger, som lærerne anvender i undervisningen.

IT-baserede hjælpemidler

Nogle udbydere fortæller, at de i vid udstrækning anvender computere i undervisningen. En del udbydere har en form for 'computer-bibliotek', hvor kursisterne kan låne en computer til brug i undervisningen, når de f.eks. skal afrapportere et gruppearbejde eller skrive et mini-projekt.

En repræsentant for en social- og sundhedsskole fortæller:

Vi har rigtigt mange computere, som elever og kursister kan låne. Der er et lånesystem lige som på et bibliotek, og såvel elever/kursister som lærere kan reservere computere. Skolen har 150 computere til 300 elever/kursister. Computerne bliver også brugt på AMU. Når en lærer skal gennemføre et AMU-kursus, booker hun på forhånd nogle computere, så hun har sikkerhed for, at der er computere til rådighed. Nogle af computerne har nogle rigtigt gode oplæsningsprogrammer.

Nogle uddannelsessteder har valgt, at der ligger oplæsnings- og staveprogrammer på alle deres computere, mens andre kun har oplæsningsprogrammer på nogle få af deres computere. Dette hænger i vid udstrækning sammen med, at disse uddannelsessteder ikke specifikt anvender computerne som støtte for kursister med læse- og skrivevanskeligheder, men mere som et afrapporteringsværktøj.

Kun ganske få uddannelsessteder benytter sig af oplæsningsprogrammer på computeren. Mange lærere og uddannelsesledere har ikke et tilstrækkeligt kendskab til disse muligheder, og dette er i vid udstrækning en hindring for udbredelsen. Det samme gælder mulighederne for at scanne tekster ind på en computer, hvorefter oplæsningsprogrammet kan læse teksten op.

En del af uddannelsesstederne har temmelig mange bærbare computere, der anvendes i undervisningen - eksempelvis til afrapportering af gruppearbejde. Nogle steder er det

struktureret, så der kan foregå udlån - lidt som et bibliotek. En sådan ordning kan - i det omfang programmerne er indlæst - give mange uddannelsessteder en oplagt mulighed for at imødekomme disse deltageres vanskeligheder. Et enkelt uddannelsessted har end- og valgt at investere i IT-rygsække, som de udlåner til kursisterne efter behov.

Det er dog indtrykket, at mange anvender computeren som et værktøj i undervisningen, men at der ikke arbejdes målrettet med at udnytte de muligheder, der er for at bruge computerne som aktiv hjælp til deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder, f.eks. gennem anvendelse af stave- og højtlesningprogrammer, som der kan købes licenser til hos forskellige IT-udbydere, eller via anvendelsen af programmer, der kan hentes gratis på nettet - eksempelvis 'Adgang for alle'.

<p>ADGANGFORALLE</p> <p>Adgangforalle.dk er et gratis program, der gør det muligt at få en markér- og kopierbar tekst læst højt.</p> <p>Oplæsningen sker vha. talesyntese, og det kan hjælpe personer med læseproblemer med at tilegne sig tekstbaseret information.</p> <p>Adgangforalle.dk ejes af IT og Telestyrelsen. Mikro Værkstedet A/S sørger for drift og support. Læs mere på www.adgangforalle.dk.</p>	<p>CD-ORD 5</p> <p>CD-ORD 5 er et læse- og skriveværktøj med oplæsning af tekst, skærmlæsning, ordforslag og alternative forslag. CD-ORD 5 kan også anvendes som et pædagogisk eller kompenserende redskab i undervisningen.</p> <p>Værktøjet kan bruges til at læse og skrive på Internettet, i tekstbehandling, e-mails og mange andre programmer. Ordlisten kommer med forslag til ord, der passer ind i sammenhængen på den tekst, man skriver. Forslagene til ord kan være en stor støtte for personer med stavevanskeligheder. CD-ORD 5 har også skærmoplæsning af menuer og anden skærmtæst, og programmet kan desuden læse op, mens man skriver. Programmet CD-ORD 5 er et produkt fra Mikro Værkstedet A/S. Læs mere på: www.mikrov.dk</p>
--	---

Andre hjælpemidler

Udbyderne af EPOS uddannelser anvender en række andre hjælpemidler i undervisningen - hjælpemidler, som især kan være til glæde for kursister med læse- og skrivevanskeligheder. Det drejer sig f.eks. om lydbøger, video, lydbånd, diktafon/båndoptager, billeder og cd-rom.

En repræsentant fra en af udbyderne fortæller, at de skulle gennemføre et rekvireret uddannelsesforløb for alle medhjælpere i en kommune på uddannelsesmålene 'Samspil og relationer' og 'Konflikthåndtering'. Udbyderen besluttede, at man ville læse en række af de artikler, der skulle bruges i undervisningen, højt og optage det på en digital båndoptager. Herefter blev materialet brændt på cd til et 'elektronisk kompendium'.

Hun siger:

Vi gav kursisterne mulighed for at få 'kompendiet' til dette uddannelsesforløb på cd frem for i papirform. Muligheden blev beskrevet i den folder/tilmelding til forløbet, som vi sendte ud til kursisterne på forhånd. Det viste sig, at op mod 50 % af kursisterne benyttede sig af at få kompendiet på cd i stedet for på papir, så der var åbenbart et stort behov for det.

En uddannelseskonsulent fra en social- og sundhedsskole fortæller:

Når vi udvikler digitalt undervisningsmateriale, lægger vi vægt på, at det også skal være tilgængeligt for læsesvage kursister. Det gør vi ved f.eks. at lægge billeder, lyd og video mv. ind.

Øvrige støtteforanstaltninger

Flere af de udbydere, der indgår i undersøgelsen, fortæller, at de har forskellige støtteforanstaltninger i forhold til f.eks. personer med læse- og skrivevanskeligheder. Disse foranstaltninger anvendes i vid udstrækning af eleverne i erhvervsuddannelserne, men de anvendes stort set *ikke* af AMU-kursisterne.

Forklaringerne herpå er mange, men den primære årsag er, at AMU-kurserne er så korte, at underviserne ikke mener, at der er mulighed for at nå at gøre brug af de forskellige støttemuligheder, der er på uddannelsesstedet. Oftest kender lærerne ikke kursisterne, før de står der den første kursusdag, og inden de finder ud af, hvem der har f.eks. læse- og skrivevanskeligheder, er det for svært at sætte noget i værk. En af barriererne er dog også, at nogle af lærerne, der underviser på arbejdsmarkedsuddannelserne, ikke har tilstrækkeligt kendskab til de muligheder, der er.

En af udbyderne inden for det pædagogiske område fortæller, at de har oprettet et sprogværksted, der er åbent for kursisterne to - tre dage om ugen. Aktuelt benyttes værkstedet ikke af AMU-kursisterne, men det er udbyderens intention, at dette skal ske fremover. F.eks. mener udbyderen, at værkstedet kan bidrage i form af hjælpemidler til kursisterne og ved at scanne tekster ind, som kursister har brug for i undervisningen.

En repræsentant fra en social- og sundhedsskole fortæller, at de har et specialpædagogisk værksted, hvor der ydes hjælp til læsning og skrivning. Tilbuddet er åbent for AMU-kursister, men de benytter sig ikke af det. Hun siger:

Deltagerne orienteres om værkstedet, hvis de har oplyst, at de har læse- og/eller skriveproblemer. Det er dog sjældent, at AMU-kursister bruger tilbuddet - og det kan også være vanskeligt at passe det ind i et to - tre dages kursus.

En udbyder inden for social- og sundhedsområdet fortæller, at de har læsevejledere på uddannelsesstedet, som kursisterne kan kontakte, hvis de f.eks. gerne vil låne en IT-rygsæk med en computer, der f.eks. har et oplæsningsprogram. Fakta er dog, at AMU-kursisterne ikke benytter sig af tilbuddet.

En uddannelsesleder fortæller:

AMU-kursisterne har det faglige fokus, når de kommer, og de benytter sig ikke af vores tilbud om, at de kan låne en IT-rygsæk.

En repræsentant fra et uddannelsessted fortæller:

To gange om ugen har vi en læsecafé, som deltagerne på AMU-hold har mulighed for at benytte. Til læsecafeen er tilknyttet specialuddannet, pædagogisk personale.

AMU Hjælpe-middelservice

AMU Hjælpe-middelservice er et tilbud til alle AMU-udbydere om, at de kan låne en IT-rygsæk til AMU-kursister, der har forskellige former for læse- og skrivevanskeligheder. IT-rygsækken indeholder en computer med forskellige programmer, der kan hjælpe kursisterne til at få oplæst tekster, eller kan hjælpe kursisterne i skriveprocessen.

Udbyderne kan låne IT-rygsækkene, når de på forhånd ved, at der er kursister, der har behovet. Uddannelsesstedet skal blot oplyse kursistens navn samt andre personlige data. Der skal ikke udarbejdes en egentlig ansøgning, som det er tilfældet, når der søges hjælpemidler til elever i grunduddannelserne.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at kun et fåtal af udbyderne af EPOS uddannelser har kendskab til AMU Hjælpe-middelservice, og kun én af udbyderne giver udtryk for at have benyttet sig af tilbudet. Læs mere om AMU Hjælpe-middelservice i bilag 5.

AMU Hjælpe-middelservice

AMU Hjælpe-middelservice stiller udstyr og hjælpemidler til rådighed for deltagere på AMU-kurser.

AMU Hjælpe-middelservice hjælper AMU-udbyderne med at afdække behov for muligheder for udstyr og hjælpemidler. De leverer og opsætter udstyret samt instruerer kursisten i brugen af hjælpemidlet.

Gennem AMU Hjælpe-middelservice kan der f.eks. lånes en IT-rygsæk, der indeholder en computer med oplæsnings- og skriveprogrammer m.m.

AMU Hjælpe-middelservice kan kontaktes på tlf. 8741 2438.

Barrierer for at anvende IT-baserede hjælpemidler i undervisningen

Udbyderne benytter sig kun i begrænset omfang af de IT-baserede hjælpemidler, der er til rådighed for AMU-kursister med læse- og skrivevanskeligheder. Her tænkes især på oplæsnings- og staveprogrammer.

På nogle uddannelsessteder kan dette hænge sammen med, at de ikke har tilstrækkeligt med computere til rådighed for AMU-kursisterne. Dette kan dog ikke være hele forklaringen, for selv på uddannelsessteder, der har mange computere til rådighed, og hvor computerne jævnligt anvendes i undervisningen til f.eks. afrapportering af gruppearbejde, benyttes de IT-baserede hjælpemidler ikke.

Analysen af spørgeskemaundersøgelsen og de efterfølgende interview peger på følgende barrierer:

- Mange lærere har ikke kendskab til og erfaringer med forskellige oplæsningsprogrammer.
- Mange lærere kender ikke til muligheden for at scanne tekster ind, der efterfølgende kan læses op via computeren.
- Mange lærere kender ikke staveprogrammerne, der kan være en stor støtte for kursister, der har svært ved at skrive og stave.

Ovennævnte barrierer er dog heller ikke hele forklaringen, for der er også nogle organisatoriske barrierer. AMU-kurserne er gennem en årrække blevet stadig kortere, og mange kurser er kun af ganske få dages varighed. Mange lærere føler, at der er et stort fagligt pres, for at man kan nå at opfylde kursernes mål. Dette betyder, at man hurtigt og effektivt skal 'igennem' de forskellige faglige discipliner, og det levner ikke tid til at

hjælpe kursister i gang med at bruge forskellige former for IT-programmer, der ellers ville kunne støtte dem i undervisningen. Det er f.eks. nogle gange hurtigere, at læreren eller kursisten læser en tekst op for kursister, der har svært ved at læse, end at skulle sætte en kursist ind i, hvordan et oplæsningsprogram fungerer.

Desuden er det vanskeligt at planlægge hvilke hjælpemidler, der skal benyttes i undervisningen, når læreren/uddannelsesstedet først kender kursisterne - og deres eventuelle vanskeligheder - når de træder ind ad døren på den første kursusdag.

Nogle af barriererne kan overvindes ved uddannelse af lærerne, ved at tilknytte lærere fra uddannelsesstedernes sprogværksteder/ord- og regneværksteder e. lign. til den faglige undervisning.

5 Oplevede krav til lærerkompetencer

Det øgede fokus på AMU-kursisternes vanskeligheder med at læse, skrive og regne stiller forventninger om, at lærerne har viden om, hvordan de kan hjælpe kursisterne til dels at få et godt udbytte af AMU-undervisningen, og dels at vide, hvordan de kan vejlede kursisterne i, hvordan de kan styrke deres læse-, skrive- og/eller regnefærdigheder.

Analysen har vist, at mange AMU-lærere tidligere primært har set det som deres opgave at formidle faglig viden. Med indførelse af muligheder for vurdering af kursisternes basale færdigheder, er lærerne dog blevet mere opmærksomme på, hvordan de kan bidrage til, at AMU-kursister får det bedst mulige udbytte af undervisningen på trods af eventuelle vanskeligheder. Samtidig går flere lærere ind i arbejdet med f.eks. at teste og vejlede kursisterne i forhold til undervisning i læsning, skrivning og regning.

Mange lærere er blevet opmærksomme på, at det kræver særlige kompetencer at varetage både den faglige undervisning i AMU, og det særlige fokus på kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

Opkvalificering af faglærere

Deltagerne i såvel spørgeskemaundersøgelsen som i interviewene udtrykker et stort behov for opkvalificering for, at de kan blive bedre til at løfte den særlige opgave, der er med at sikre, at også AMU-kursister med læse-, skrive- og regnevanskeligheder kan få et godt udbytte af undervisningen.

Analysen af de indkomne data har vist, at der især er behov for opkvalificering i forhold til f.eks. følgende punkter:

- Viden om de forskellige typer af vanskeligheder, kursisterne kan have med at læse, skrive og regne.
- Viden om de psykologiske mekanismer, der træder i kraft, når voksne bliver utrygge ved at deltage i uddannelse, f.eks. på grund af manglende basale færdigheder.
- Viden om voksnes deltagelse i uddannelse set i et lærings- og motivationsteori-perspektiv.
- Viden om og erfaringer med didaktiske overvejelser, der kan bidrage til at tage højde for kursisternes vanskeligheder - især udfordringer, der er forbundet med gennemførelse af korte uddannelsesforløb.
- Viden om hvordan man som lærer kan kompensere for kursisternes læse-, skrive- og regnevanskeligheder.
- Kendskab til forskellige testmuligheder.
- Viden om hvordan forskellige test skal tolkes.
- Viden om vejledning af voksne med læse-, skrive- og regnevanskeligheder i relation til den vurdering, der gennemføres af kursisternes basale færdigheder.

- Viden om FVU og om andre undervisningstilbud til kursister, der ønsker at blive bedre til at læse, skrive og/eller regne, herunder f.eks. også kendskab til AMU-kurserne 'Faglig læsning og skrivning' samt 'Faglig regning og matematik'.
- Kendskab til mulighederne for at kombinere FVU og AMU.
- Kendskab til og erfaringer med forskellige tekniske hjælpemidler og IT-programmer, der kan støtte kursister med læse-, skrive- og regnevanskeligheder.
- Viden om lovgivning og regler vedrørende støttemuligheder for f.eks. ordblinde.
- Viden om og erfaringer med hvordan AMU-udbyderen kan være med til at sætte læse-, skrive- og regneproblematikken på dagsordenen blandt medarbejdere og ledere i virksomhederne.
- Kendskab til muligheder for at indgå i samarbejdsrelationer med andre uddannelsesudbydere, f.eks. med VUC'er og andre, der udbyder FVU.

I det følgende vil nogle af de ovenstående punkter blive uddybet nærmere.

Arbejde med vurdering af basale færdigheder

På nogle af de uddannelsessteder, der er gået i gang med at vurdere AMU-kursisternes basale færdigheder, er det faglærerne på AMU-kurserne, der varetager opgaven med at teste kursisterne.

Dette stiller krav til lærerne om, at de både kender testværktøjet, og at de efterfølgende er i stand til at fortolke testen. Desuden skal lærerne være i stand til at vejlede kursisterne i forhold til deltagelse i FVU eller deltagelse i andre uddannelsesmuligheder.

Dette kræver en ret omfattende viden om ikke blot tilbud og produkter på andre uddannelsesinstitutioner, men også viden om økonomiske forhold knyttede til de forskellige tilbud.

Tilrettelæggelse af undervisning

Mange interviewpersoner giver udtryk for, at de synes, at lærerne er gode til at tilrettelægge undervisningen, så den også tilgodeser kursister med læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Dette omfatter f.eks. at kunne spotte kursister med vanskeligheder, og at tilrettelægge undervisningen på en sådan måde, at kursisterne kan bruge de forskellige læringsstile, der nu passer dem bedst.

Analysen har dog vist, at der er behov for, at lærerne i højere grad får kendskab til de mange IT-hjælpemidler, der kan inddrages i undervisningen. Rigtigt mange kursister kan have glæde af f.eks. oplæsnings- og staveprogrammer, men en af hindringerne for at bruge disse, er lærernes manglende kendskab til mulighederne og programmerne.

Dialog med medarbejdere og ledere i virksomhederne

Der er behov for, at lærerne, uddannelseskonsulenter og ledere på uddannelsesstederne i højere grad kan gå i dialog med medarbejdere og ledere om udvikling af medarbejdernes basale færdigheder.

De forskellige repræsentanter fra uddannelsesstederne kan på forskellig vis bidrage til at sætte medarbejdernes manglende læse-, skrive- og regnefærdigheder på dagsordenen på virksomhedsniveauet. De skal være i stand til at lytte til og sætte sig ind i virksomhedens særlige situation og den kontekst, som udviklingsforløbet kan komme til at indgå i.

Det er vigtigt, at udbyderen af EPOS uddannelser kan bidrage til at oversætte de udfordringer, der er i virksomheden, til hvordan udbyderen kan gå ind og støtte op om de krav, der er på læse-, skrive-, og regneområdet. Det er også vigtigt, at både medarbejdere og ledere bliver opmærksomme på, hvilke muligheder udbyderen har for at støtte medarbejderne i uddannelsesforløbet.

Udbyderne har desuden en rolle med at gøre opmærksom på mulighederne for at sammensætte særlige uddannelsesforløb, der både tilgodeser medarbejdernes behov for faglig opkvalificering og deres behov for udvikling af læse-, skrive- og/eller regnekompetencer; det kan f.eks. være FVU-forløb og AMU-kurserne 'Faglig læsning og skrivning' og 'Faglig regning og matematik'.

Samarbejde med andre uddannelsesudbydere

Når AMU-kursister har behov for at deltage i læse-, skrive- og/eller regneundervisning på andre uddannelsesinstitutioner, er det vigtigt, at lærere og ledere har gode samarbejdsrelationer til disse uddannelsesinstitutioner.

For at sikre en god overgang for AMU-kursisterne mellem uddannelsesinstitutionerne er det vigtigt, at lærere og ledere har den personlige kontakt til f.eks. det lokale VUC, der udbyder den undervisning i FVU, som kursisten måske har brug for. Mange interviewpersoner påpeger således, at det er vigtigt, at AMU-kursisterne ikke blot får udleveret et telefonnummer til VUC, men at den udbyder, der har afdækket kursistens behov og vejledt denne til deltagelse i f.eks. FVU, formidler kontakten.

Samarbejdsrelationerne gælder ikke kun i forhold til VUC, der har en række forskellige undervisningstilbud til målgruppen, men også til andre udbydere af FVU samt til f.eks. ordblindeskoler og sprogcentre.

Et godt samarbejde mellem de forskellige udbydere af faglig opkvalificering og udbydere af FVU og almene uddannelsesforløb kan være til stor fordel for begge parter. Det kræver dog, at udbyderne er i stand til at sætte sig ud over konkurrenceforholdet, at de har viden om de andre aktører og deres tilbud/produkter i forhold til målgruppen, at der er selverkendelse omkring egne styrker og svagheder i forhold til hvad de andre kan byde ind med, og at der er opmærksomhed på 'spidskompetencer' hos sig selv og samarbejdspartnerne. Endelig er det helt centralt, at samarbejdet indledes med en forventningsafstemning, der indeholder en afklaring af, hvilke roller de enkelte aktører har.

6 Erfaringer med kombinerede forløb

Inden for arbejdsmarkedsuddannelserne er det muligt at kombinere flere uddannelsesmål til en sammenhængende arbejdsmarkedsuddannelse, der dels består af et eller flere 'faglige' AMU-mål, og dels af de lidt mere almenkvalificerende AMU-mål: 'Faglig læsning og skrivning' og 'Faglig regning og matematik'.

Det er desuden muligt at kombinere et eller flere AMU-mål med Forberedende Voksenundervisning (FVU).

I dette kapitel vil der blive sat fokus på begge muligheder. Der vil dels blive redegjort for de forskellige muligheder for at gennemføre kombinerede forløb, og dels vil udbydernes erfaringer med at gøre det blive inddraget.

'Faglig læsning og skrivning'

Flere udbydere af EPOS uddannelser har forsøgt at kombinere forskellige AMU-mål, der dels sætter fokus på specifikke faglige temaer, og dels på AMU-målet 'Faglig læsning og skrivning'. Nogle enkelte udbydere har desuden erfaringer med at kombinere med AMU-målet 'Faglig regning og matematik'. For de fleste udbydere er det dog ikke lykkedes at få gennemført projekter. De strandede oftest på, at virksomhederne ikke kan eller vil undvære medarbejderne i de lidt længere uddannelsesforløb.

Faglig læsning og skrivning

Formålet med AMU-målet "Faglig læsning og skrivning" er blandt andet, at deltageren øger sine forudsætninger for at kommunikere skriftligt i såvel jobfunktioner som i de aktuelle faglige uddannelsesforløb.

Alle AMU-lovens målgrupper har adgang til uddannelsen.

Indholdet på forløbene kan eksempelvis omhandle læsestrategier, informationssøgning, fagteksters opbygning eller skriftlig formidling.

Du kan finde uddannelsesmålet på vidar:
<http://www.vidar.dk/vidar/vidpubre.nsf/0/CEB740ACAC612C08C12571DC00386ADE?OpenDocument>

Faglig regning og matematik

Formålet med AMU-målet "Faglig regning og matematik" er at give deltagerne mulighed for at styrke og videreudvikle deres kundskaber inden for regning og faglig matematik. Målet er at øge deltagerens færdigheder i at anvende relevante metoder og teknikker inden for regning og faglig matematik ved løsning af opgaver i arbejdslivet.

Alle AMU-lovens målgrupper har adgang til forløbet. Der er 8 moduler under uddannelsesmålet som blandt andet omhandler de 4 regningsarter og brug af lommeregneren, brøker, areal og rumfang.

Du kan finde uddannelsesmålet på vidar:
<http://www.vidar.dk/vidar/vidpubre.nsf/0/2315E16A34AB0B32C12571DC0037E245?OpenDocument>

En af de udbydere, der har deltaget i interview, har dog gennemført et meget vellykket projekt, der kombinerede følgende tre AMU-mål:

- Personlig udvikling til arbejde og uddannelse

- Forældresamarbejde i daginstitutioner og dagpleje
- Faglig læsning og skrivning.

Forløbet var for dagplejere fra forskellige kommuner. Dagplejelederne havde taget kontakt til uddannelsesstedet, fordi de var blevet opmærksomme på, at dagplejerne havde behov for at blive bedre til læsning og skrivning, f.eks. i forbindelse med arbejdet med 'Barnets bog' og 'Logbogen', som dagplejerne skal udfylde og anvende i dialog med dagplejelederne.

Dagplejelederne forudså, at der kunne blive problemer med at motivere dagplejerne til deltagelse i 'Faglig læsning og skrivning', og derfor blev titlen på forløbet '*Dagplejens kompetencer og personlige udvikling, herunder dokumentation i hverdagen*'. Forløbets varighed var tre uger.

Opfyldelsen af målene i 'Faglig læsning og skrivning' blev varetaget gennem arbejdet med følgende opgaver: Udarbejdelse af CV, skrive et visitkort, arbejde med et eventyr, udformning af en plakat, studieteknik med læsestrategier, notatteknik, oplæg om fagteksters opbygning, skrivning af referatet, læsning af tekster til korsang og biblioteksbesøg med øvelser i at udvælge fag- og børnelitteratur. Desuden blev der gennem alle tre uger anvendt logbøger, som deltagerne skulle skrive i hver dag.

Erfaringerne fra forløbet er rigtigt positive: Deltagerne, arbejdsgiverne og lærerne syntes, at det havde været et godt og udbytterigt forløb. På trods heraf er der ikke blevet gennemført tilsvarende projekter. Årsagen hertil er ifølge kursuslederen, at arbejdspladserne ikke kan undvære medarbejderne så lang tid af gangen.

Det er påfaldende, at det ikke er lykkedes for flere udbydere at få etableret lignede projekter. Men også de øvrige udbydere peger på, at virksomhederne ikke har ressourcer til at lade medarbejderne deltage i længerevarende uddannelsesforløb. Udbyderne fortæller, at virksomhederne prioriterer de strikt faglige AMU-uddannelsesmål på bekostning af den mere almene opkvalificering af medarbejderne.

I interviewene er udbyderne blevet spurgt, om de måske tror, at virksomhederne ville være mere interesserede i forløbene, hvis de blev afholdt som split-kurser. Udbyderne mener, at det godt kunne tænkes at være muligt, og nogle af dem overvejer at kontakte virksomhederne og fremlægge forslaget for dem.

Der er dog også kommuner, der er mere åbne over for opkvalificering af medarbejderes læse- og skrivefærdigheder. En social- og sundhedsskole fortæller, at de er involveret i en projektansøgning i samarbejde med en kommune. 300 medarbejdere fra den kommunale hjemmepleje skal deltage i AMU-kurset 'Dokumentation og evaluering'. Målet er, at medarbejderne skal blive bedre til at dokumentere skriftligt.

Kommunen vil udvælge en 'ildsjæl' fra hvert team, der skal deltage i et pilotforsøg. Dette gøres for at kvalificere projektet. Kommunen har forventninger om, at det vil have en afsmittende positiv virkning på resten af medarbejdergruppen. Efterfølgende skal ildsjælene desuden deltage i AMU-kurset 'Faglig læsning og skrivning'. Hensigten er at få en gruppe af medarbejdere rundt om på arbejdspladserne, der er i stand til at være med til at skrive ansøgninger, finde relevant litteratur for plejegruppen m.m. Ildsjælene skal altså ende med at fungere som en form for projektmagere.

Kombinerede AMU-FVU-forløb

I Velfærdsaftalen³ er der en målsætning om at øge antallet af voksne, der deltager i FVU. Der er også en målsætning om, at FVU i langt højere grad end i dag skal gennemføres på de erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner, hvor en væsentlig del af målgruppen i forvejen deltager i arbejdsmarkedsuddannelser. Hensigten hermed er ikke at flytte FVU-aktiviteter væk fra de institutioner, der i dag afholder FVU, men at øge det samlede antal af deltagere i FVU.

Nogle af udbyderne af EPOS uddannelser har allerede erfaringer med at gennemføre FVU i samarbejde med de uddannelsesaktører, der traditionelt har udbudt FVU, herunder f.eks. VUC og FOF. Forløbene er gennemført som en kombination af AMU og FVU, hvor udbyderen af EPOS uddannelser har været ansvarlig for AMU-delen, mens den anden aktør har været ansvarlig for FVU-delen. I løbet af 2007 er flere af udbyderne af EPOS uddannelser blevet godkendt til at gennemføre FVU, og det forventes, at de også vil gennemføre kombinationsforløb.

Undervisningsministeriet har i oktober 2007 udsendt en vejledning om FVU og kombinerede AMU-FVU-forløb.⁴ Kombinerede AMU-FVU-forløb er en fællesbetegnelse for forløb, hvor en deltager gennemfører både AMU og FVU i et samlet forløb, og hvor deltagerens undervisning på FVU knytter sig til den jobrelaterede AMU-uddannelse. FVU-delen kan gennemføres før, parallelt med eller efter AMU-kursus. Uanset hvordan de to uddannelsesaktiviteter kombineres, skal de fremstå som selvstændige uddannelsesaktiviteter. Dette er blandt andet nødvendigt, fordi forløbets AMU-del altid skal udbydes åbent.

FVU - Forberedende voksenundervisning

Formålet med FVU er at give voksne mulighed for at forbedre og supplere deres grundlæggende færdigheder. FVU består af to fag:

1. Læsning, stavning og skriftlig fremstilling (FVU-læsning).
2. Talforståelse, regning og basale matematiske begreber (FVU-matematik).

Begge fag er opdelt i trin og afsluttes med et niveau svarende til almen voksenuddannelse trin 1. Efter hvert trin er der mulighed for at aflægge en prøve. Det er gratis at deltage i undervisningen.

FVU udbydes af VUC, og VUC kan desuden indgå en aftale (driftsoverenskomst) med en række institutioner om at udbyde FVU. Det drejer sig f.eks. om erhvervsskoler, AMU-centre, daghøjskoler, produktionsskoler og folkeoplysende foreninger.

FVU er målrettet voksne med læse-, skrive- og regnevanskeligheder, mens der findes andre tilbud til ordblinde voksne samt til flygtninge og indvandrere.

Læs mere om FVU på:

<http://us.uvm.dk/voksenundervisning/forberedende/?menuid=351220>

³ Aftale om fremtidens velstand og velfærd og investeringer i fremtiden, Finansministeriet, 20. juni 2006

⁴ Vejledning om FVU og kombinerede AMU-FVU-forløb på erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner. Oktober 2007.

Kombinerede AMU-FVU-forløb

Undervisningsministeriet har udarbejdet en vejledning om kombinerede AMU-FVU-forløb på erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner.

Vejledningen indeholder praktiske oplysninger om nogle af de gældende regler og de aftaler/samarbejder, der skal indgås, når en erhvervsrettet uddannelsesinstitution skal udbyde og gennemføre FVU, dels alene og dels i kombination med AMU-systemets mange uddannelsesmuligheder.

Hensigten med vejledningen er at understøtte, at de erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner fremover i langt højere grad end i dag bidrager til, at voksne med kort uddannelsesbaggrund kan øge deres læse-, skrive- og regnefærdigheder og til at nå Velfærdsaftalens mål om 40.000 årlige deltagere i FVU.

Læs mere om kombinerede AMU-FVU-forløb på:

<http://us.uvm.dk/amu/documents/AMU-FVU-vejledning2.pdf>

Flere af de udbydere, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen og i interview, fortæller, at de har haft succes med at gennemføre kombinerede AMU-FVU-forløb.

En af udbyderne har gennemført et forløb for dagplejere. Forløbet bestod af to ugers FVU-undervisning og to ugers AMU-undervisning. De AMU-kurser, der indgik i forløbet, var 'Leg med sprog' og 'Børn og natur'. Undervisningen var organiseret i hele dage, hvor de fleste var en halv dag til FVU og en halv dag til AMU.

Den pædagogiske uddannelsesinstitution stod for AMU-undervisningen, mens lærere fra VUC stod for undervisningen i FVU. Lærerne fra AMU og FVU stod selv for at udarbejde en timefordeling, der f.eks. kunne tage højde for heldagsudflugter.

Forløbet var en stor succes. En repræsentant for det VUC, der stod for FVU-forløbet, fortæller dog, at de på baggrund af erfaringer fra projektet samt andre meget koncentrerede FVU-forløb fremover vil lade to VUC-lærere forestå undervisningen i FVU. Erfaringerne har nemlig været, at såvel kursister som lærere godt kunne køre lidt trætte indimellem af hele dage kun med FVU, hvor det var den samme lærer, der underviste hele dagen.

En pædagogisk uddannelsesinstitution, et VUC og en amtslig/kommunal institution gennemførte for to år siden et uddannelsesforløb for ledige med læse- og stavevanskeligheder. I forløbet blev to AMU-kurser kombineret med FVU i dansk. Kursisterne var meget tilfredse, og en af dem fortæller følgende, hvad det har betydet for dem:

At vi tør gå i gang med skriftligt arbejde, give lektiehjælp, udforme forslag til forældre, lave indbydelser, løse kryds og tværs, læse bøger, aviser og blade samt informationer fra kontoret, og skrive julekort. Det har ganske enkelt givet os mere selvtillid i hverdagen.⁵

Aktørerne har efterfølgende udbudt et næsten tilsvarende kursustilbud til medarbejdere inden for dagplejen, børnehaver, fritidsordninger, seniorplejen og andre, der gerne vil dygtiggøre sig, men som har vanskeligheder med at læse og skrive. Forløbet skulle sammensættes af to AMU-mål og FVU i dansk. Desværre er det ikke lykkedes af få uddannelsesforløbet i gang på grund af manglende kursister.

⁵ Citat taget fra Ny Kolding Nyt, 2. årgang nr. 8 - maj 2006.

Nogle af udbyderne af EPOS uddannelser fortæller om andre kombinationsprojekter, der endnu er i støbeskeen. For eksempel er en pædagogisk uddannelsesinstitution, et VUC, to jobcentre, en faglig organisation og to kommuner gået sammen om at udforme en ansøgning for et projekt, der skal opkvalificere dagplejere og dagplejemedhjælpere gennem deltagelse i henholdsvis fem ugers og 10 ugers efteruddannelsesforløb. Forløbene vil dels komme til at bestå af AMU-mål og dels af deltagelse i FVU. Baggrunden for projektet er, at der stilles stadigt større krav til dagplejerne i form af blandt andet dokumentation og evaluering af arbejdet i dagplejen (f.eks. krav om læreplaner), og at en del af medarbejderne har svært ved at opfylde kravene på grund af manglende basale læse- og skrivefærdigheder. Deltagernes manglende færdigheder gør det samtidig svært for dem at få et tilfredsstillende udbytte af at deltage i arbejdsmarkedsuddannelser.

Andre kombinationsforløb

I undersøgelsen er der eksempler på andre typer af kombinationsforløb. Det drejer sig f.eks. om nogle uddannelsesforløb for ledige, som en social- og sundhedsskole og et VUC kører for et jobcenter.

Kursisterne har som udgangspunkt ingen relationer til social- og sundhedsområdet, men de modtager undervisning i både faglige temaer, der knytter sig til området - men som ikke er AMU-kurser - og undervisning i FVU dansk samt FVU matematik. Kursisterne kan efter uddannelsesforløbet vælge at starte på en social- og sundhedsuddannelse, eller de kan vælge at uddanne sig inden for en anden branche.

Uddannelsesforløbene har været en stor succes, og de to uddannelsesinstitutioner vil fortsætte med at udbyde dem.

Barrierer for kombinationsforløb

Ikke mange af udbyderne af EPOS uddannelser sætter selv kombinationsforløb på dagsordenen over for virksomhederne. Grundlæggende er det udbydernes oplevelse, at det er vanskeligt at gennemføre kombinerede forløb, da det er svært at 'sælge' til arbejdspladserne. Både ledere og medarbejdere bliver presset af, at medarbejderne skal deltage i længerevarende forløb. Det medfører mangel på kvalificeret arbejdskraft, og dette udgør en væsentlig barriere for at gennemføre kombinerede forløb.

Der er i undersøgelsen ikke fremkommet eksempler på, at udbyderne har tænkt i mere fleksible afholdelsesformer, når der er blevet planlagt eller gennemført kombinerede forløb. Det er muligt, at udbyderne ville kunne imødekomme virksomhedernes indvendinger mod de længerevarende kombinationsforløb, hvis de f.eks. gennemførte forløbene med en kursusdag om ugen - bestående af en halv dag med AMU og en halv dag med FVU.

En del af udbyderne har lagt mange ressourcer i det opsøgende arbejde i virksomheder, men oplever, at de i deres markedsføringsindsats rammer forbi. Det er udbydernes erfaringer, at det er væsentligt bedre at satse på den direkte kontakt til f.eks. kommunens nøglepersoner, end at satse på store, åbne invitationer til ledelsesniveauet i en lang række kommuner, der bliver indkaldt til fællesarrangementer.

Det er en vigtig udfordring for udbydere at få synliggjort koblingen mellem den almen opkvalificering og udviklingen i de faglige opgaver. Dette er nødvendigt for at sikre motivationen - både for medarbejderne og for lederne, der træffer beslutninger om medarbejdernes deltagelse i efteruddannelse.

Endelig er det en helt central barriere for gennemførelse af kombinationsforløb, hvis udbydere af EPOS uddannelser ikke har tilstrækkelig viden om de muligheder, der er for at kombinere AMU med almenkvalificerende forløb og FVU. I det omfang, at udbydere af EPOS uddannelser ikke selv har de fornødne ressourcer til at gennemføre kombinationsforløbene, er det meget vigtigt, at de er i stand til at etablere et godt samarbejde med f.eks. VUC og andre udbydere af almenkvalificerende forløb samt FVU.

7 Samarbejde med udbydere af FVU

Som det er fremgået af foregående kapitel, vil mange udbydere af EPOS uddannelser i et vist omfang være afhængige af at indgå samarbejde med andre uddannelsesudbydere for at styrke indsatsen i forhold til kursisternes basale færdigheder. Analysen viser, at det i stor udstrækning drejer sig om samarbejde med VUC, hvor VUC forestår test og eventuel gennemførelse af FVU. Enkelte udbydere af EPOS uddannelser nævner samarbejde med andre aktører - eksempelvis jobcentre, sprogcentre, FOF og AOF.

Analysen har samtidig vist, at samarbejdsrelationerne på nuværende tidspunkt i stor udstrækning berører FVU samt almen kvalificering i forhold til erhvervsuddannelserne; det kan være i forbindelse med test af elever, planlægning og gennemførelse af 'forforløb', der ruste eleverne til at starte på uddannelsen, og/eller FVU som støtteforløb parallelt med den faglige undervisning. Støtteforløbene kan være frivillige forløb efter skoletid, men der er også eksempler på, at tilbud om FVU bliver formaliseret og skema-lagt i elevernes uddannelse - eksempelvis ved at bruge FVU som ét af elevernes valgfag.

Det er således flere af uddannelsesstedernes erfaringer, at der i erhvervsuddannelserne kan tages hensyn til deltagerens udfordringer, også hvad angår læse-, skrive- og regne-færdigheder. Men flere af disse uddannelsessteder giver samtidig udtryk for, at det er svært at overskue at tænke i de samme baner i AMU-systemet. Det skyldes primært, at man her skal ud og sælge kombinerede forløb til arbejdspladserne - og at der derfor bliver tale om længerevarende forløb, hvor virksomhederne skal undvære deres medarbejdere. Nogle udbydere har i forlængelse af denne argumentation svært ved at se de oplagte muligheder for samarbejde med andre institutioner.

Eksempler på samarbejdsområder

Undersøgelsen har givet eksempler på forskellige samarbejdsområder mellem udbydere af EPOS uddannelser og andre uddannelsesinstitutioner, eksempelvis VUC'er.

Flere af udbydere af EPOS uddannelser giver udtryk for, at den centrale udmelding om nye krav til test af AMU-deltageres almene færdigheder kan være den direkte anledning til at være mere opsøgende i forhold til samarbejde med VUC. (Se kapitel 2 for uddybning af skolernes tilgang til samarbejde om test/screening).

Derudover er der erfaringer med samarbejde om gennemførelse af kombiforløb. Kombiforløbene kan have forskellig udformning - og forskellig målgruppe. Således har der været nævnt flere forløb for ledige, hvor social- og sundhedsskoler eller pædagogseminarier har samarbejdet med VUC'er om opkvalificering af ledige. Disse forløb har blandt andet været finansieret af jobcentre. Desuden har undersøgelsen vist enkelte eksempler på samarbejde om kombiforløb i AMU med beskæftigede medarbejdere som målgruppe. (Se kapitel 6 for uddybning af skolernes erfaringer med kombiforløb).

Endelig er der også eksempler på, at en social- og sundhedsskole og et VUC har sat gang i fælles markedsføring i forhold til kommunen, for på den måde at have en større gennemslagskraft og bedre være i stand til at præsentere helheds løsninger til medarbejdere inden for social- og sundhedsområdet og det pædagogiske område.

En anden vinkel på denne type forberedende og opsøgende arbejde er at samarbejde om etablering af projekter på tværs af institutionsområderne. I undersøgelsen har der været konkrete eksempler på, at der er blevet udformet fælles projektansøgninger med fokus på at udvikle modeller til samtænkning af FVU og AMU. Eksempelvis har to CVU'er gået sammen med tre VUC'er i et projekt, der målretter sig mod flere kommuner, og som indtænker jobcentre, kommuner og fagbevægelse som aktører i projektet. Projektet er stadig i ansøgningsfasen.

Samarbejdsmodeller

FVU udbydes af en række uddannelsessteder, herunder blandt andet VUC, udbydere af erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelser samt folkeoplysende foreninger. Den 1. januar 2007 overtog VUC amternes ansvar vedrørende godkendelsen af FVU-udbydere.

Overordnet set kan der skitseres to modeller for det primære ansvar for gennemførelse af FVU i tilknytning til AMU på uddannelsessteder, der udbyder EPOS uddannelser.

- Udbyderen af AMU kan selv være godkendt - og selv køre FVU (dvs. have en driftsaftale med VUC).
- Udbyderen kan vælge at samarbejde med VUC eller en anden udbyder af FVU - enten ad hoc eller med afsæt i mere formelle, længerevarende samarbejdsaftaler.

Undersøgelsen har vist eksempler på flere udbydere af EPOS uddannelser, der er godkendte til FVU - eller som overvejer at blive det. Men der har ikke været eksempler på udbydere, der gør brug af deres godkendelse til selv at køre FVU som kombiforløb endnu. Hvad driftsaftalerne angår, har VUC med strukturreformen fået tildelt opgaven med tilsyn og kontrol med de udbydere, der har driftsoverenskomster til FVU. Det er dermed blevet en lidt særlig rolle for VUC'erne at skulle være kontrollførende institution i forhold til konkurrenters gennemførelse af FVU. Det gælder både undervisningsforløbene, indhold og tilrettelæggelse samt lærernes færdigheder. Der er meget store forskelle på, hvordan man internt på VUC forholder sig til varetagelsen af den rolle. Nogle har holdningen, at det vel i bund og grund handler om at få bredt FVU så meget ud som muligt, så der kan gennemføres så mange forløb som muligt. Men der er ikke nødvendigvis enighed om den måde at se det på.

Undersøgelsen har ikke vist eksempler på formelle samarbejdsaftaler - men derimod flere eksempler på samarbejde, der er baseret på en mere uformel tilgang.

I forbindelse med interviewene blandt såvel udbydere af EPOS uddannelser som andre uddannelsesudbydere bliver der givet udtryk for, at forbeholdene i relation til de formelle aftaler er, at der kan være en tendens til, at det formaliserede ender med at begrænse mulighederne for samarbejdet og låse det for meget fast. Man kan blive for fokuseret på, hvordan den specifikke aftale er endt med at se ud - i stedet for at udnytte de nye muligheder, der kan vise sig i et forløb. I de tilfælde, hvor man vælger en formaliseret samarbejdsrelation, er det derfor vigtigt, at man løbende reviderer skriftligheden omkring aftalen, så den hele tiden er tidssvarende i forhold til muligheder og erfaringer.

Ofte foregår samarbejdet i stedet gennem uformelle aftaler i en personlig kontakt, der tages fra gang til gang i de konkrete forløb. Kontakterne etableres på baggrund af personlige relationer, der kan understøttes på flere niveauer på uddannelsesstederne. Eksempelvis kan der være kontakt både mellem underviserne og mellem institutionsledere på de forskellige uddannelsesinstitutioner. At der også fra ledelsesside er opmærksomhed - og gerne klare udmeldinger om nødvendigheden af samarbejde - nævnes i flere sammenhænge som en vigtig faktor for at få startet op på samarbejde.

Denne uformelle tilgang til samarbejde kan også afspejles i, hvordan man vælger at organisere økonomien i samarbejdet. Nogle beskriver det som et 'bytte-købmand'-forhold - der er meget uformelt.

En repræsentant for en social- og sundhedsskole siger:

Kort sagt, så kigger vi på hvor opgaverne er - og så deler vi. Nogle gange køber vi hinanden ind - eksempelvis pr. time til fast timeløn. Andre gange splitter vi opgaven op og får hver en bid af kagen. Vi kan også dele takster, hvis det er sådan, arbejdsdelingen falder. Det er i virkeligheden sjældent det vigtigste - det vigtigste er, at opgave og honorering hænger sammen. Man bliver jo træt af et samarbejde, hvis man føler, at der ikke er overensstemmelse mellem indsats og belønning. Så bliver det den der: "Hvorfor er det altid os?" - Og: "De laver ikke noget for deres penge" - og så slutter samarbejdet hurtigt.

Flere udbydere afviser at synge med på sangen om de mange administrative udfordringer. Det betones, at det i høj grad er et spørgsmål om indstilling - og så finder man en model for den praktiske måde at organisere sig på.

De personlige relationer - indgangen til samarbejde

Undervisningsministeriets udmelding om krav om tilbud om test af AMU-deltagere samt ønsket om gennemførelse af flere FVU-forløb i AMU, er af flere udbydere blevet set som et konkret oplæg til samarbejde med VUC eller andre udbydere af FVU. Der har således været centrale initiativer (der af nogle respondenter betegnes som 'påbud'), der har været den konkrete anledning til at sætte fokus på samarbejdsmulighederne i relation til øget fokus på deltagernes læse-, skrive- og regnefærdigheder.

Fælles for udmeldinger fra begge grupper af uddannelsesinstitutioner er, at den væsentligste forudsætning for samarbejde er, at der bliver etableret en personlig relation. Fælles uddannelsesforløb og projektforsøg bliver nævnt som centrale for at etablere og udvikle den personlige relation mellem uddannelsesinstitutionerne, der ofte er et vigtigt grundlag for samarbejde. Udfordringen er at "få hul på bylden", som en af respondenterne formulerer det.

En underviser på en social- og sundhedsskole siger:

Man kan godt sidde med fornemmelsen af, at der kunne være gode grunde til at samarbejde, men det er svært at få hul, når man ikke ved, hvor man skal starte og hvor man skal slutte i organisationen.

En underviser på VUC fortæller om forudsætningerne for et samarbejde:

Den første forudsætning for samarbejde er, at man kender hinanden og ved, hvad man går og roder med hver især. Det er nødvendigt, for at du kan få en fornemmelse af, hvad man selv kan bidrage med - og hvordan man kan supplere hinanden.

Dette underbygges af en afdelingsleder på et pædagogseminarium:

Når man kender hinanden, er der større mulighed for at 'tage knoglen' - og så er det, at tingene sker.

I forlængelse af at mange samarbejdsrelationer baserer sig på de personlige netværk, fremhæver udbyderne vigtigheden af, at man på institutionerne får skabt en kultur, hvor man deler netværk. En underviser siger:

Det må ikke kun være én person, der har indgangen til en anden institution - det bliver alt, alt for sårbart.

Afsæt og motivation for samarbejde

Den grundlæggende forudsætning for samarbejde kan siges at være, at begge institutioner vurderer, at de kan få noget ud af at indgå i et samarbejde. Det kan handle om at være i stand til at levere et bedre og mere helstøbt produkt, der modsvarer kundens behov. En underviser fra VUC siger:

Det handler om, at kursisterne kommer til at opleve det som et helt uddannelsesforløb. Vores opgave er i fællesskab at lave et godt produkt, som de oplever som et sammenhængende forløb.

I de tilfælde, hvor uddannelsesstederne ikke mødes med kundekrav om at kunne levere kombinerede forløb, må motivationen selvfølgelig findes i noget andet. En anden konkret motivationsfaktor kan være oplevelsen af at kunne nå en større/bredere/ny målgruppe ved at udnytte og dele hinandens netværk i højere grad.

Indsatsen for personer med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder vil ikke udelukkende være båret af udbyderne af EPOS uddannelser, idet flere af de øvrige uddannelsesinstitutioner er aktivt opsøgende i forhold til arbejdspladser inden for EPOS' område. Mange af de potentielle samarbejdspartnere, der udbyder FVU (eksempelvis FOF, AOF, VUC), har selv kontakt med arbejdspladser inden for EPOS områder med henblik på opkvalificering af almene færdigheder. Det er tiltag, der kan køre helt uden om udbyderne af EPOS uddannelser. Der vil derfor kunne være gensidige fordele i at åbne dørene for samarbejde mellem institutionerne.

Undersøgelsen har vist konkrete eksempler på, hvordan nogle VUC'er er meget opsøgende i forhold til kvalificering af pædagogmedhjælpere. Der er også et eksempel på et FOF, der har indledt et samarbejde med 3F inden for daginstitutionsområdet om opkvalificering af såvel personer i jobtræning som beskæftigede inden for daginstitutionsområdet. Begge målgrupper deltager i FVU i arbejdstiden, og undervisningen er tilrettelagt med tre - fire timer én gang om ugen.

En anden måde at se synergi på, tager afsæt i oplevelsen af at have forskellige profiler og/eller forskellige produkter, der kan supplere hinanden. Eksempelvis fremhæves den gensidige læring og udvikling, der kan være udbyttet af et samarbejde på tværs af uddannelsesinstitutioner. En underviser fra VUC siger:

Vi går rundt i meget indforståede cirkler. Der er det godt at få kontakt med folk, som tænker verden anderledes. Det giver god pædagogisk sparring, og det gør, at vi får sat gang i refleksion omkring vores egen praksis - man får et andet blik på sin egen faglighed.

En underviser på VUC fremhæver forskelle i den pædagogiske måde at tænke tilrettelæggelse af undervisningen som et helt konkret eksempel, hvor uddannelsesinstitutionerne kan lære noget af hinanden. På hendes VUC har det indtil for nylig været helt umuligt at tænke undervisning som seks timer med samme fag flere dage i træk, hvorimod det inden for AMU som faglige uddannelsesforløb er den gængse måde. Denne erfaring har betydet, at VUC'erne har eksperimenteret med at udvikle forløb (særligt IT og dansk) som fulde dagsforløb. Det har der været rigtigt gode erfaringer med - og god feedback både fra deltagere og undervisere. Spørgsmålet er, om udbydere af EPOS uddannelser tilsvarende vil eksperimentere med AMU-kurser struktureret som tre timers eftermiddagsundervisning en gang om ugen i en periode. Dette kunne også åbne op for, at medarbejderne kunne deltage i eksempelvis FVU eller andet tilbud med fokus på opkvalificering af almene færdigheder sideløbende med den faglige undervisning.

Barrierer for samarbejde

Den primære årsag til det ret begrænsede samarbejde mellem udbydere af EPOS uddannelser og de øvrige udbydere vurderes at være manglende fokus på deltagernes læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Dernæst er det oplevelsen, at udbydere af EPOS uddannelser ikke har tilstrækkeligt kendskab til mulighederne for samarbejde med de øvrige udbydere.

Desuden er der en bevidsthed om konkurrencen mellem udbydere. I forlængelse heraf ligger også det forhold, at f.eks. flere social- og sundhedsskoler er blevet godkendt til FVU - eller overvejer at blive det - og at de derfor i fremtiden selv kan varetage de opgaver, der kan ligge på dette område. Dette får betydning, fordi læse-, skrive- og regneundervisning er den mest oplagte indgang til samarbejde med øvrige FVU-udbydere. I de områder, hvor der er stor volumen, betyder det ikke nødvendigvis noget for relationen mellem uddannelsesinstitutionerne; der er eksempler på, at FVU udbydere kan danne netværk i et område med stor aktivitet. Men i områder, hvor der er et mindre marked, vil det kunne bremse samarbejdet - særligt set i lyset af VUC'ernes nye status som selvejende.

Denne konkurrencebevidsthed er en udfordring for samarbejdet og forudsætter, at der spilles med åbne kort og uden skjulte dagsordener. En underviser fra VUC siger:

Vi er konkurrenter på et eller andet niveau, men det må ikke få lov til at spænde ben for forsøgene på gode samarbejder. Det handler om at melde ærligt ud - og få ærlige tilbagemeldinger, så man ved, hvor man har hinan-

den, og kender hinandens prioriteringer. Ellers sidder den nagende mistanke og ødelægger potentialerne: "Vil de bare have os til at komme og fortælle om FVU, så de kan lure trickene af, og selv gå i gang...!?"

Citatet tydeliggør tillid som grundlæggende forudsætning for samarbejde. En konkret parameter, der ligger i forlængelse heraf, er derfor afklaring af arbejdsdelingen. Hvis der ikke er klarhed omkring arbejdsdelingen, kan det give anledning til store udfordringer for samarbejdet.

En barriere for samarbejde kan også ligge i de interne organisationsstrukturer på institutionerne. Generelt er det oplevelsen, at det er to systemer med meget hierarki og bureaukrati. På mellemederniveau kan det opleves let, fordi samarbejdet tager afsæt i en direkte kontakt, hvor man kan få klaret tingene nemt og hurtigt. Men ellers er det oplevelsen, at tingene ofte skal 'for højt op' i systemet, og så er det, at mange tiltag hurtigt kan blive bremset.

En konsulent på en social- og sundhedsskole beskriver det således:

Jo højere op du skal - jo mere trafik er der på linierne, og jo større risiko for at blive overset eller kørt over. Det ville være bedre, hvis de slap medarbejderne lidt mere fri, så vi kan udvikle noget - så kan de bagefter få et produkt at tage stilling til, men droppe nogle af alle mellemregningerne.

Også de to forskellige administrative systemer - og de to forskellige tilskudsordninger - nævnes af både udbydere af EPOS uddannelser og VUC'ere som en udfordring for samarbejdet. Det er dog ikke alle, der synes, at det er så stor en udfordring, at det bør kaldes en barriere. Måske handler det mere om, at det kan fortolkes som et meget konkret udtryk for den kulturforskel og den usikkerhed på hinandens profiler, der synes at ligge bag de fleste forbehold.

En anden helt central barriere kan være den manglende tradition for samarbejde og kontakt på tværs af uddannelsesinstitutionerne. I interviewene med VUC'erne giver flere udtryk for, at de ikke oplever, at de bliver kontaktet af udbydere af EPOS uddannelser med henblik på samarbejde.

Det er os, der skal være opsøgende, hvis der skal etableres samarbejde. Det kan godt ske, at vi på VUC synes, at vi kunne have gavn af at samarbejde med hinanden mere på tværs, men det er ligesom om du skal være klar på at sælge det budskab ind til de andre uddannelsesinstitutioner. I dag opfatter jeg det bare som den arbejdsdeling, der er - men det ville selvfølgelig være spændende, hvis jeg en dag oplevede, at noget af interessen også gik den anden vej.

Flere oplever, at der hersker en høj grad af selvtilstrækkelighed blandt begge typer af uddannelsesudbydere. Den gensidige interesse er selvfølgelig nødvendig for at bevare motivationen for samarbejde. Forskelle i virksomhedskultur og medarbejder-/underviserprofiler beskrives som en stor del af udfordringen for samarbejde. På begge sider er man op imod nogle fordomme, der - som respondenterne har formuleret det - "jo altid har bund i en eller anden grad af virkeligheden".

Udbyderne af EPOS uddannelser siger om f.eks. VUC:

- ”De laver ikke noget”
- ”De er alt for teoretiske”
- ”De mangler praksiskoblingen og jordforbindelsen”.

VUC siger om udbyderne af EPOS uddannelser:

- ”De har ikke respekt for vores fag”
- ”De har ikke forstået betydningen af at have fokus på det enkelte individ som et helt menneske. De overvurderer fuldstændig handlekompetence som begreb - den tror vi ikke på”.

Som det fremgår, ligger der en udfordring, der indebærer et vist kulturskifte og opgør med nogle af de fordomme, der er med til at definere den gensidige opfattelse af hinanden. En underviser på VUC siger:

Der kan nok godt være en tendens til selvtilstrækkelighed, hvor man har en tilgang til samarbejde med andre som værende bøvlet og tidskrævende og derfor noget, man ikke aktivt opsøger. Jeg tror derfor, at noget af det handler om nogle kulturændringer, som ikke bare kommer over natten.

En underviser på en social- og sundhedsskole siger:

Inde i kerneproduktet kan man godt gå og blive lidt blind på ens egen virkelighedsopfattelse.

En måde at overskride fordommene på kan være at have profiler på uddannelsesinstitutionerne, der har en særlig vinkel, eller som skiller sig ud fra de gængse underviserprofiler ved at være ’lidt ude på kanten’. Det kan være personer, der er orienterede mere udad - og som har en anden baggrund, og derfor et andet perspektiv og en anden tilgang til egen og andre uddannelsesinstitutioners praksis.

Gode råd til afsæt for samarbejde med andre uddannelsesinstitutioner

Ledere og undervisere fra såvel udbydere af EPOS uddannelser som samarbejdsinstitutioner skitserer flere gode råd som indgang til en samarbejdsrelation. Nogle af de centrale, som flere fremhæver, er følgende:

- Tag afsæt i en ledelsesprioritering af samarbejde på tværs
- Etabler en gensidig interesse
- Tag afsæt i en fælles definition af opgaven - og et fælles mål
- Skab en klar arbejdsdeling
- Hav fokus på kvalifikationsprofiler/færdigheder hos de forskellige parter
- Vis respekt for hinandens arbejdsområder
- Vær bevidst om og tal åbent om konkurrenceforholdene
- Skab tillid - gennem ærlighed og ved at give den anden en fair rolle at spille i samarbejdet.

8 Dialog med virksomheder

I forbindelse med undersøgelsen er der blevet set på, hvordan udbydere af EPOS uddannelser indgår i dialog med virksomhederne om at sætte betydningen af deltagernes almene færdigheder på dagsordenen i forbindelse med planlægning og deltagelse i AMU-forløb.

Det er de interviewede udbydere oplevelse, at virksomhederne i dag har meget fokus på den rent faglige del i relation til tilrettelæggelse af uddannelsesforløb. Det generelle billede på uddannelsesinstitutionerne er, at med de begrænsede ressourcer, der er til uddannelsesdeltagelse, prioriterer virksomhederne i højere grad den faglige opkvalificering end at løfte medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder. Dette har stor betydning, da der pt. ikke bruges mange ressourcer på efteruddannelse. Det tilskrives delvist, at der har været meget stor usikkerhed og uro i forbindelse med strukturreformen, og at det samlet set har gjort arbejdspladserne meget forsigtige med at engagere sig i uddannelsesforløb før de igen har et overblik over økonomien.

Samtidig foregår der i øjeblikket en udvikling inden for EPOS' områder, der sætter fokus på de skærpede krav til medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder. Det betyder dog ikke, at man som udbyder af AMU kan forudsætte, at prioriteringen af opkvalificering af de almene færdigheder er en selvfølge på arbejdspladsniveau, men det betyder, at man kan have nogle konkrete tilgange til at indgå i en dialog med virksomhederne - en dialog, der også sætter fokus på medarbejdernes almene færdigheder.

For virksomhederne kan der være flere årsager til at sætte fokus på medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder. Den primære interesse er at sikre, at medarbejderne kan udfylde de arbejdsfunktioner, de har på arbejdspladsen. Dette hensyn har fået et skærpet fokus i lyset af de stigende dokumentationskrav, der både er inden for det pædagogiske område og social- og sundhedsområdet. Det er samtidig indtrykket, at der i mindre grad er fokus på, at medarbejdernes utilstrækkelige, almene færdigheder kan være en barriere for deres deltagelse i AMU.

Udbydere af EPOS uddannelse fortæller, at virksomhederne i nogle tilfælde kan blive presset af eksterne forhold til at sætte fokus på medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder. Det kan være en konkret henvendelse fra embedslægen med opmærksomhedspunkter om uetiske formuleringer i den skriftlige kommunikation mellem personale og pårørende. Men igen drejer det sig i disse tilfælde ikke så meget om medarbejdernes deltagelse i AMU-forløb - men mere om imødekommelse af nye krav i jobfunktionerne, der indebærer en øget opmærksomhed på læse-, skrive- og regnefærdigheder.

Udbydere og deres samarbejdspartnere refererer eksempler på, at nogle virksomheder/kommuner opfordrer medarbejderne til at deltage i FVU i deres fritid - eksempelvis ved at give tilbud om FVU på aftenhold. Andre tilrettelægger og gennemfører FVU i arbejdstiden gennem virksomhedsforlagt undervisning.

Udbydere af EPOS uddannelse oplever, at selv på arbejdspladser, der har fokus på udfordringerne med medarbejdernes læse- og skrivefærdigheder, kan det ikke forudsættes, at der er overvejelser omkring, hvilke udfordringer det giver i relation til deltagelse i

faglige uddannelsesforløb. Det betyder, at udbyderne af EPOS uddannelser skal kunne have en meget aktivt informerende rolle for at få sat medarbejdernes almene færdigheder på dagsordenen på arbejdspladsniveau i relation til deltagelse i AMU og gøre opmærksom på de muligheder, der er for at støtte deltagerne i tilegnelsen af de faglige færdigheder.

For at det skal lykkes, fremhæver udbyderne betydningen af, at de personer, der opsøger/har kontakten med virksomhederne, selv synes, at det er et vigtigt budskab, de kommer med. Udbydernes oplevelser af virksomhedernes faglige fokusering kan skyldes, at skole-repræsentanterne selv har det faglige fokus som indgang. Det er naturligt, at det er det, der er udbydernes afsæt og deres primære prioritering, men det giver anledning til overvejelser om, hvordan man på uddannelsesinstitutionen kan betragte opkvalificering af læse-, skrive- og regnefærdigheder som en del af opgaven, og hvordan man får etableret ejerskab til et fokus, der rækker bredere end de strengt faglige aspekter. Nogle uddannelsesinstitutioner er meget opmærksomme på, at budskabet om betydningen af deltagerens almene færdigheder også skal sælges 'internt' - eksempelvis til den store faglærergruppe.

Erfaringer og gode råd til kontakten med virksomhederne

De fleste udbydere af EPOS uddannelser giver i forlængelse af ovenstående overvejelser udtryk for, at det er svært at få sat læse-, skrive- og regneproblematikken på dagsordenen i den indledende kontakt til virksomhederne.

En del af udfordringen for udbyderne kan være, at man er i tvivl om, hvad det er for produkter, man som udbyder kan tilbyde arbejdspladserne, når det gælder deltager/medarbejdere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Dels kan medarbejderne på uddannelsesinstitutionerne mangle viden om regler og økonomi i relation til at overveje kombi-forløb med FVU. Men det kan også handle om, at man ikke har (kendskab til) konkrete hjælpemidler, der kan støtte deltagerens tilegnelse af det faglige stof.

Flere udbydere giver udtryk for, at de forsøger at sætte det på dagsordenen i dialogen med virksomhederne, men at man grundlæggende er i tvivl om, hvilke argumenter og hvilken tilgang, der kan være med til, at man går fra tale til handling, når man forsøger at få såvel ledere som medarbejdere til at 'se lyset' i at have fokus på medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder.

På baggrund af undersøgelsen er der blevet udledt følgende eksempler på opmærksomhedspunkter i kontakten til virksomhederne:

Vær opsøgende

- Man skal ikke forvente, at arbejdspladserne selv er opsøgende. Man skal være lidt 'fræk' - og invitere sig selv på besøg til et kortere møde. Det kan godt være, at det ikke giver konkret output den samme dag - men det gør, at man er opmærksom på mulighederne, når anledningen kommer.

Overvej hvilket niveau, der tages kontakt til

- Ejerskabet er afgørende for at få de almene færdigheder på dagsordenen på arbejdspladsniveau. Det handler derfor om at finde nogle interesserede mellemledere. Der

vil ofte være mindre ejerskab til et uddannelsesforløb, hvis det er noget, man får indtryk af bliver 'beordret oppefra'. Denne negative reaktion smitter lynhurtigt af på medarbejderne og kan give en rigtigt dårlig indgang til et uddannelsesforløb. Det er derfor bedre at målrettet informationen og kontakten til et mellemliderniveau, der selv kan tage ejerskab til projektet, og kan varetage opgaven med 'internt salg' - både i forhold til medarbejderne men også opad i organisationen.

Fokuser informationsindsatsen til arbejdspladserne

- Man skal være opmærksom på ikke at ville for mange ting af gangen i forbindelse med et kortere, indledende møde på en arbejdsplads. Det kan opleves forvirrende, hvis ideerne går i for mange forskellige retninger.

Fokuser argumenterne

Udbyderne fremhæver, at indgangen til samtalen på arbejdspladsen med både ledelse og medarbejdere er, at man har en gruppe medarbejdere, der i en lang årrække har udført deres arbejde godt. Afsættet for uddannelsesforløbet skal knyttes op på konkrete udviklingstendenser, der har medført nye kompetencekrav. Det må ikke blive noget, der kan tolkes som indirekte kritik af medarbejdernes arbejde hidtil. Andre tilgange til samtalen kan være:

- 1/3 af alle voksne med kort uddannelse har læse-/skriveproblemer i en eller anden udstrækning. Det er et tal, der får en leder til at tænke, at det ville være mærkeligt, hvis der ikke skulle være en stor gruppe på ens egen arbejdsplads, der oplever udfordringer.
- Det samme argument kan også være med til at få medarbejdere til at få forståelse for, at de ikke er de eneste, der oplever udfordringer med de stigende krav til
- læse-, skrive- og regnefærdigheder.
- Det handler ikke om enkelte individer - det handler om trivsel på arbejdspladsen.
- Det er ikke medarbejderne, der er dumme eller svage - det er et spørgsmål om at have forskellige kompetenceudviklingsbehov.
- Det er en anerkendelse af medarbejdernes oplevede udfordringer i hverdagen - og en anerkendelse af, at det ikke er en selvfølge, at man kan læse og skrive.

Vær realistisk omkring hvilket produkt, der bliver leveret

- Det handler om at gøre klart for arbejdspladsen/kunden, hvordan man som udbyder kan understøtte medarbejdernes indlæring af det faglige stof - eventuelt gennem et kombinationsforløb med AMU og FVU.
- Men det handler om at være realistisk omkring, hvad der kan nås på et enkelt forløb. Man lærer eksempelvis ikke at skrive på et 40 timers FVU forløb, hvis ikke man har lært det i folkeskolen. Man skal på den måde ikke oversælge FVU som koncept - men bruge det som en appetitvækker til medarbejderne.

Brug referencer aktivt

- Find konkrete arbejdspladser/-steder, som man kan henvise til, så de kan høre konkrete eksempler på hvordan kombiforløb/fokus på læsning, skrivning og/eller regning har fungeret - og gerne inden for deres eget brancheområde.

Brug kontakten til at danne netværk

- Brug kontakten til arbejdspladserne den anden vej, eksempelvis, når man har haft et godt møde, at bruge lejligheden til at spørge: ”Kender du én, der kan være god at tage fat i...”. Det giver tit den indgang, der skal til for at skabe flere succeser.

Dialog og samarbejde med virksomhederne om test af læse-, skrive- og regnefærdigheder

Det er udbydernes oplevelse, at de nye muligheder for test af kursisternes basale færdigheder endnu ikke har slået igennem i virksomhederne. Virksomhederne ved godt, at især manglende læse- og skrivefærdigheder er en hindring for at løse nogle af arbejdsopgaverne, men der er ikke så stor opmærksom på, at de manglende færdigheder i større eller mindre udstrækning kan være en barriere i forhold til deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelser. Her er ikke tale om en formel barriere, men i høj grad en barrierer hos den enkelte medarbejder i forhold til at deltage i arbejdsmarkedsuddannelser.

Virksomhederne efterlyser ikke test af medarbejderne - tværtimod er der en vis frygt for at skræmme medarbejderne ved at sætte fokus på deres eventuelle læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Derfor ligger der i vid udstrækning en opgave for udbyderne med at få sat fokus på de basale færdigheder - både i forhold til AMU-deltagerne og i forhold til virksomhederne. Dette kan f.eks. ske i kursusfoldere, på udbydernes websider og ved den direkte kontakt med såvel medarbejdere som ledere ude i virksomhederne.

I analysen har der været eksempler på et par projekter, hvor virksomheder har ønsket at få udviklet medarbejdernes færdigheder med skriftlig kommunikation. Der er også nogle steder, hvor der som led i dette arbejde er blevet gennemført test.

De steder, hvor der har været gennemført test, er det erfaringen, at det kræver en grundig informationsindsats i forhold til medarbejderne, for at tydeliggøre formålet med testen. Dette er afgørende for at forebygge usikkerhed/frustration forbundet med deltagelse i test. En stor del af opgaven ligger dermed i at få tydeliggjort formålet med uddannelsesforløbet - og herunder introduceret testen som en naturlig del af forløbet. En leder på et plejecenter fortæller:

Deltagerne blev testet indledningsvist for at få et billede af deres niveau i FVU. Der var ingen negative reaktioner på det - det var jo bare noget, der hørte sig til, og som var en del af undervisningen.

Det er dog ikke så almindeligt, at virksomhederne lægger op til at foretage test som indledning til udviklingsforløb for medarbejderne. Undersøgelsen har vist eksempler på kommuner, der har afholdt sig fra anvendelse af test - selv om det ville være oplagt i relation til de konkrete ønsker og formål med udviklingsprojektet. Det er sket, fordi man oplever det som værende et ømtåleligt emne - og ikke ønsker at skabe unødigt konflikt på medarbejderniveauet som indgang til et udviklingsprojekt.

Det er samtidig oplevelsen, at nogle af udfordringerne kan være relaterede til fordomme/antagelser på mellemlider-/lederniveau om tabuisering blandt medarbejderne - antagelser, der nogle gange viser sig ikke at svare til praksis. En leder på et plejecenter siger:

Mange steder tror jeg, det er ledernes forfængelighed på medarbejdernes vegne, der blokerer for, at der bliver talt om læse- og skrivevanskeligheder. Jeg bestemte mig for, at min forfængelighed ikke skal smitte af på medarbejderne. Jeg tog mod til mig og sagde det højt - og har kun fået positive tilbagemeldinger på at have taget fat på dette arbejde.

I de tilfælde, hvor udbydere indgår i samarbejde med virksomheder om tilrettelæggelse af uddannelsesprojekter, der indebærer test, er det derfor vigtigt, at udbydere kan hjælpe med at få italesat udfordringen og er opmærksomme på at sikre informationsindsatsen og inddragelse af medarbejderne.

9 Opmærksomhedspunkter

Et område i bevægelse

Analysen af, hvordan udbyderne af EPOS uddannelser tilgodeser AMU-kursister med læse- og skrivevanskeligheder i undervisninger viser, at det er et område i bevægelse. Hen over undersøgelsens relativt korte forløb har det været muligt at iagttage en øget opmærksomhed og interesse blandt udbyderne for at sætte fokus på betydningen af kursisters læse-, skrive- og regnefærdigheder.

Mange interviewpersoner har givet udtryk for, at den konkrete udmelding fra Undervisningsministeriet om AMU-kursisters mulighed for at få vurderet deres basale færdigheder har skabt frustrationer på nogle uddannelsesinstitutioner, men det er samtidig netop dette nye initiativ, der har givet anledning til at øge institutionernes fokus på temaet.

Samtidig er det oplevelsen, at alene udsendelsen af spørgeskemaet i tilknytning til dette analyseprojekt har været med til at skabe ekstra opmærksomhed på udbydernes varetagelse af kursister med læse- og skrivevanskeligheder. På nogle uddannelsessteder har det givet anledning til at sætte temaet på dagsordenen som et indsatsområde. Endelig har dialogen, som de eksterne konsulenter har haft med udbyderne i forbindelse med de opfølgende interview, ligeledes bidraget til at sætte fokus på temaet. Interviewene har samtidig bidraget til at sprede erfaringer på tværs af udbyderne ved at viderefremme ideer og initiativer fra andre uddannelsessteder, og der er i løbet af mange af interviewene blevet genereret nye ideer.

Samlet set har det givet anledning til, ikke blot refleksioner og overvejelser, men også konkrete initiativer i forhold til, hvordan man som udbyder kan sætte øget fokus på udvikling af AMU-deltagernes læse- og skrivefærdigheder.

Udfordringer for udbyderne af EPOS uddannelser

Analysen peger på, at det er en stor udfordring for en del af udbyderne at skulle forholde sig til de konkrete opgaver, der ligger i dels tilrettelæggelse af undervisningen med særlig hensyntagen til deltageres læse- og skrivevanskeligheder, og dels i det nye, skærpede fokus på vurdering af AMU-kursisters læse- og skrivefærdigheder. Rigtigt mange faktorer skal være på plads, for at man som udbyder af AMU får fokus på betydningen af de almene færdigheder, og hvordan man bedst tilgodeser denne målgruppe af AMU-kursister. I det følgende vil blive skitseret nogle af de centrale områder, der rummer udfordringer for udbyderne.

Som det er blevet skitseret i rapporten, handler det blandt andet om prioritering, viden, tid, ressourcer i form af tid og økonomi, lærerprofiler og ikke mindst ildsjæle. Det kræver ejerskab og fokus, der skal bæres frem af lærere og ledere, der brænder for sagen. Der er set flere eksempler på, at gode initiativer på uddannelsesinstitutionerne er gået i stå som følge af, at de bærende kræfter har forladt institutionerne.

Overordnet set er det vigtigt at fremhæve, at analysen tegner flere muligheder og modeller, hvad angår udbydernes fokus på AMU-deltagernes læse-, skrive- og regnefærdigheder. Disse modeller rummer alle udfordringer og nye krav til kompetencer og fokus på lærerkvalifikationer.

Strategi

Flere interviewpersoner fremhæver, at det grundlæggende kræver strategiske overvejelser og prioriteringer både i forhold til den daglige undervisning og i forhold til, hvordan uddannelsesstederne forholder sig til de nye krav om at tilbyde AMU-kursisterne en vurdering af basale færdigheder.

Centralt i forhold til vurdering af basale færdigheder og eventuelle efterfølgende FVU-forløb, står her en beslutning om, hvilke af aktiviteterne udbyderne af EPOS uddannelser selv vil holde i huset, og hvor meget man vil forsøge at gøre brug af ressourcer hentet fra institutioner med fokus på det alment kvalificerende - eksempelvis VUC. Udbyderne må på såvel det strategiske som det operationelle niveau forholde sig til de fordele og ulemper, der vil være ved forskellige løsninger - og overveje hvad man kan få ud af de forskellige modeller på kort og langt sigt.

Netop overvejelser om indsatsmulighederne på kort sigt og på langt sigt kan være helt centrale. På kort sigt kan det handle om konkrete initiativer i forhold til systematisering af undervisningstilrettelæggelse og anvendelse af hjælpemidler. På langt sigt kan ligge strategiske overvejelser om etablering af stærkere almenfaglige miljøer på uddannelsesinstitutionerne. I forhold til krav om vurdering af basale færdigheder, kan det på kort sigt være en løsning at entrere med eksterne ressourcer til at varetage opgaven indtil man eksempelvis har fået indarbejdet, at det er noget alle/flere på uddannelsesinstitutionen kan gøre.

En vigtig pointe er, at der ikke nødvendigvis skal så meget til: Der er ikke nødvendigvis behov for at etablere de store almenfaglige miljøer i efteruddannelsesafdelingerne på uddannelsesstederne. Det handler i højere grad om at blive god til at sætte opkvalificering på dagsordenen over for AMU-målgruppen - og sørge for, at de får den hjælp, de har brug for, f.eks. ved at sikre, at kursisterne får de fornødne hjælpemidler stillet til rådighed i undervisningen, og/eller ved at henvise kursisterne til FVU på f.eks. VUC.

Et mere bredt lærerfokus

I forlængelse af dette peger analysen på, at der kan være behov for at understøtte en holdningsændring hos faglærerne, så fokus på undervisningen bredes ud til ikke blot at handle om det faglige indhold - men også rummer en opmærksomhed på deltagerens almene færdigheder som forudsætning for tilegnelse af det faglige stof. På kort sigt kan det handle om, at faglærerne bliver mere opmærksomme på, hvad der i deres uddannelsesforløb kan opleves som en udfordring for deltagere med læse- og skrivevanskeligheder, og at lærerne tager højde for det - eksempelvis ved at have kendskab til de hjælpemidler, der kan støtte kursisters tilegnelse af det faglige stof. Det er indtrykket fra undersøgelsen, at rigtigt mange uddannelsesinstitutioner i dag har mange computere til rådighed i undervisningen, men at der med fordel kunne gøres mere målrettet brug af computerne i relation til kursister med læse- og skrivevanskeligheder.

Analysen peger på, at en del af de konkrete udfordringer på uddannelsesstederne er, at der er manglende viden om de faktiske muligheder for støtte- og hjælpemidler til kursisterne.

ster, der har svært ved at læse og skrive. Det stiller desuden nye krav til faglærerne om i en vis udstrækning at finde nye måder at tænke undervisning på, der kan tilgodese målgruppen. Det kræver ikke mindst, at der på det strategiske niveau på uddannelsesstedet besluttet, at der skal gøres noget - og at man har en lærergruppe, der beslutter sig for at ville gøre en ekstra indsats for at løfte denne opgave og tage ejerskab til de nye opgaver om vurdering af basale færdigheder, der nu er pålagt udbyderne af AMU. Når beslutningen er truffet om, hvordan man vil prioritere, skal der også handles - eksempelvis gennem information og uddannelse af faglærergruppen.

Mange interviewpersoner har givet udtryk for, at der kunne være behov for en øget prioritering af de almene færdigheder på uddannelsesinstitutionerne. Dette peger i retning af nødvendigheden af en intern udviklingsproces på uddannelsesinstitutionerne. Helt centralt er, hvordan man får udvidet definitionen af ansvarsområde til også at koble an til betydningen af deltagernes almene færdigheder. Definitionen af institutionens rolle kunne fra et traditionelt bud lyde: "Vi er en erhvervsrettet uddannelsesinstitution - folk kommer her for at blive klogere på deres fag". Der kan derfor ligge et kulturskifte i at tænke funktionen bredere, end man har gjort tidligere ved også at inddrage fokus på kursisternes almene kvalifikationer.

Inddragelse af almenfaglige lærere

I erhvervsuddannelserne har udbyderne tilknyttet almenfaglige lærere, og der kan være et stort behov for, at også udbydernes efteruddannelsesafdelinger samarbejder med de almenfaglige lærere, der er tilknyttet uddannelsesinstitutionerne. En udfordring kan derfor handle om, hvordan disse almenfaglige lærerressourcer i højere grad kan inddrages på AMU-området. Overførbare ressourcer fra erhvervsuddannelserne til efteruddannelsesområdet kan understøttes af udviklingen, hvor danskundervisningen i erhvervsuddannelserne inden for social- og sundhedsområdet bliver orienteret mere mod faglig skrivning frem for litteraturvinklen. I den nye bekendtgørelse om dansk i grunduddannelsen er der kommet et øget fokus på den faglige skrivning. Denne udvikling mod det mere praksisorienterede indhold i danskundervisningen på erhvervsuddannelserne vil kunne understøtte en højere grad af inddragelse af almenfaglærerne og deres erfaringer, også på efteruddannelsesområdet. Dette vil være særligt oplagt i forbindelse med gennemførelse af uddannelsesforløb, der involverer AMU-målet Faglig læsning og skrivning.

Uddannelsesstedernes motivation: AMU-kursisternes udbytte af undervisningen

Et centralt opmærksomhedspunkt går på overvejelser om udbydernes motivation til at sætte fokus på betydningen af deltagernes almene færdigheder. Det er udbydernes oplevelse, at virksomhederne gerne vil have medarbejderne til at blive bedre til at dokumentere, men meget få virksomheder har fokus på en mere grundlæggende opkvalificering af medarbejdernes læse- og skrivefærdigheder. Samtidig ved vi fra adskillige analyser, at gruppen af kortuddannede medarbejdere vil være meget lidt tilbøjelig til selv at opsøge almen opkvalificering.

Presset omkring fokus på den almene kvalificering kommer derfor hverken fra kursisterne eller fra virksomheder. Dette skærper behovet for, at almenfaglige lærere i samarbejde med lærerne på AMU-forløbene bidrager til at sætte det på dagsordenen.

På baggrund af undersøgelsen kunne man stille et åbent spørgsmål: Er der behov for at skærpe udbydernes fokus på, om kursisterne rent faktisk har fået et tilfredsstillende ud-

bytte af de faglige kurser - på trods af læse-, skrive- og regnevanskeligheder? Man kunne frygte, at for mange kursister ikke får det faglige udbytte af kurserne, som de kunne og skulle have haft, fordi de lykkes med at gemme sig med deres læse- og skrivevanskeligheder. Kan man risikere, at for mange kursister ikke får det fulde faglige udbytte - og måske ikke har gjort sig fortjent til at modtage kursusbevis, eksempelvis hvis de på grund af læsevanskeligheder ikke har kunnet orientere sig godt nok i det faglige stof?

I forlængelse af motivationsovervejelserne skal det nævnes, at det gennemgående indtryk fra undersøgelsen er, at deltagerne er positive overfor at tale om udfordringer med almene færdigheder, når man på uddannelsesinstitutionerne får etableret et rum, hvor det er legitimt at tale om læse- og skriveproblemer på linie med andre udfordringer i læringssituationen. Det er også erfaringerne på de få uddannelsesinstitutioner, der på undersøgelsens tidspunkt udbød test til en bred kreds af AMU-deltagere, at rigtig mange kursister tager imod tilbuddet.

Pres på uddannelsesstederne

Et sidste forhold, der skal nævnes som opmærksomhedspunkt, er, at det kan være svært for faglærerne at finde overskud til at sætte sig ind i nye opgaver, hvis de i forvejen føler sig overbebyrdet med opgaver. Flere udbydere har givet udtryk for, at opgaven med vurdering af kursisternes basale færdigheder ville opleves anderledes, hvis det bare var det eneste nye initiativ, de skulle forholde sig til. Mange føler, at udmeldingen om kravet om vurdering blot bliver en mere i en lang række af nye opgaver, som udbyderne skal løse. I lyset af udbydernes tilbagemeldinger, kunne det være nyttigt at udforme inspirationsmateriale med konkrete eksempler på, hvordan opgaven med vurdering af basale færdigheder kan løses. Dette materiale kan være med til at støtte udbydernes videre arbejde, gøre opgaven mere håndgribelig og ikke mindst forventningsafstemme ambitioner og omfang af opgaven.

Samlet set lægger undersøgelsen op til diskussion af, hvordan udviklingen bedst kommer til at fortsætte på uddannelsesinstitutioner, der udbyder EPOS uddannelser. Et centralt spørgsmål er at overveje, hvem der har mulighed for at rykke på hvilke indsatsområder. - Først og fremmest: Hvad kan udbyderne selv gøre? - Og hvordan kan EPOS, Undervisningsministeriet eller andre interessenter støtte op om udbydernes fortsatte arbejde?

Litteraturliste, links m.m.

Arnbak, Elisabeth og Borstrøm, Ina: *FVU-deltageres bevidsthed om og udbytte af læse-, skrive- og staveundervisning - en afprøvning af to undervisningsmaterialer*. Undervisningsministeriet, august 2004.

Hent materialet her:

http://us.uvm.dk/voksen/fvu/documents/afrpoevning_undervisningsmaterialer.pdf

Carter, Jessica; Kjertmann, Kjeld; Klewe, Lars; Larsen, Inge B.: *Forberedende voksenundervisning (FVU) - en undersøgelse af erfaringerne med FVU*. Danmarks Pædagogiske Universitet, 2004.

Hent materialet her: http://us.uvm.dk/voksen/fvu/documents/DPU-rapport_oktober_2004.pdf

Danmarks Evalueringsinstitut: *Forberedende voksenundervisning. Årsrapport 2006*.

Danmarks Evalueringsinstitut. Hent materialet her:

<http://us.uvm.dk/voksen/fvu/documents/FVU-rapport2006.pdf>

FVU-team Storkøbenhavn: *Brancherettet FVU - Et idékatalog om information og tilrettelæggelse af FVU på virksomheder*. FVU-team Storkøbenhavn, 2006.

Hent materialet her: http://www.fvu-team.dk/pdf/opsoegerkatalog_samlet.pdf

Hansen, Jane; Hansen, Merete Sønderup og Rasmussen, Leif: *Screening og undervisning af læse-, skrive- og regnesvage deltagere på arbejdsmarkedsuddannelserne*. AMU-Vest, 2007.

Hent materialet her:

<http://www.esb-amu.dk/TUP%2DProjekter/Screening/Rapport%20version%202.pdf>

Holsbo, Annemarie; Lotz, Charlotte Færch; Nielsen, Lizzie Mærsk og Johannsen, Lene Wendelboe: *Deltagelse i VEU - motivation og barrierer for ansatte. Kvalitativ analyse*. Teknologisk Institut, 2005.

Hent materialet her:

<http://www.teknologisk.dk/offentlig/17887>

Holsbo, Annemarie og Nielsen, Lizzie Mærsk: *Deltagelse i VEU - motivation og barrierer for ansatte. Litteraturstudie*. Teknologisk Institut, 2005.

Hent materialet her:

<http://www.teknologisk.dk/offentlig/17887>

Konferencerapport fra FVU-lærerkonference 2004, 'Nye veje for voksne i arbejde'. Undervisningsministeriet, 2004.

Hent materialet her:

http://us.uvm.dk/voksen/fvu/information_generel/konferencerapport_fvu-ny.pdf

Lund, Jesper og Pedersen, Lone Vestergaard: *Effekt af FVU & Anbefalinger til Uddannelsesaktører på FVU-området*. Mercuri Urval A/S, 2006.

Hent materialet her: http://us.uvm.dk/voksen/fvu/documents/kvu_rapport.pdf

Nørholm, Mette og Nielsen, Lizzie Mærsk: *Arbejdsmarkedsuddannelser - også for personer med læse-, skrive- og regnevanskeligheder. Et TUP-projekt med deltagelse af tre efteruddannelsesudvalg og fire skoler.* Teknologisk Institut og Mærsk Nielsen HR, 2007.

Hent materialet her:

<http://www.teknologisk.dk/erhverv/20884>

Nørholm, Mette; Johannsen, Lene Wendelboe og Nielsen, Lizzie Mærsk: *Undersøgelse af voksenvejledning. Afrapportering af spørgeskemaundersøgelse og casebeskrivelser.* Teknologisk Institut, 2007.

Nørholm, Mette: 'Education and Training for the Low-skilled in Denmark: Linking Public Policy to Workplace Needs and Practice' i *Skills Upgrading - New Policy Perspectives*, OECD 2006.

Aion ApS: *Forberedende Voksenundervisning (FVU). Guide til kommunikation til virksomheder.* Aion ApS, 2003.

Hent materialet her:

http://us.uvm.dk/voksen/fvu/guide_til_kommunikation_med_virksomheder_om_fvu_aion_2003.pdf

Undervisningsministeriet: *Foreløbig Vejledning om visitation til ordblindeundervisning for voksne.* Undervisningsministeriet, 2006.

Hent materialet her: <http://us.uvm.dk/voksen/fvu/documents/visitationsvejledning.doc>

Bilag

Bilag 1: Spørgeskema til udbydere af EPOS uddannelser

Bilag 2: Interviewguide til udbydere af EPOS uddannelser

**Bilag 3: Interviewguide til udbydere af FVU og almenkvalificerende
forløb**

Bilag 4: Information om AMU Hjælpemiddelservice

Bilag 1: Spørgeskema til udbydere af EPOS uddannelser

Spørgeskemaundersøgelse

EPOS har igangsat denne spørgeskemaundersøgelse af, hvordan uddannelsesinstitutioner, der er godkendt til at udbyde arbejdsmarkedsuddannelser til EPOS målgruppe, hjælper AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder gennem arbejdsmarkedsuddannelserne.

Besvar gerne følgende spørgsmål så udførligt som muligt, da det kan give en bedre baggrund for at vurdere, i hvilket omfang jeres erfaringer kan danne grundlag for en god praksisbeskrivelse. Under hvert spørgsmål er der en række underspørgsmål, som I kan lade jer inspirere af.

Vær venligst opmærksom på, at undersøgelsens fokus er arbejdsmarkedsuddannelserne. Hvis I har gode erfaringer fra grunduddannelserne, som kan overføres til arbejdsmarkedsuddannelserne, er I meget velkomne til også at beskrive disse. Husk blot at skrive, hvis I pt. kun anvender disse metoder, procedurer etc. i forhold til grunduddannelserne.

Vi vil også gerne have jeres besvarelse, selvom I evt. ikke har erfaringer indenfor området. EPOS vil gerne gøre nogle nye tiltag på området, og det er derfor vigtigt at vide, hvor skolernes eventuelle barrierer er i forhold til AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder.

Spørgeskemaet er besvaret af:

Navn:

Mailadresse:

Skolens navn:

Telefonnummer/mobilnummer:

Evt. kontaktoplysninger på andre af skolens medarbejdere, som det kan være relevant at gennemføre opfølgende interview med:

Undersøgelsen gennemføres af Mette Nørholm fra Teknologisk Institut (tlf. 7220 2640) og Lizzie Mærsk Nielsen fra Mærsk Nielsen HR (tlf. 3513 2277). Spørgsmål til undersøgelsen bedes rettet til konsulenterne. Projektansvarlig i EPOS er konsulent Mette Vase.

Spørgeskemaet er udsendt til skolernes AMU-ansvarlige. Besvarelsen af spørgeskemaet bedes ske **senest den 6. august**. Vi vil anbefale, at besvarelsen af skemaet sker på bag-

grund af en dialog på skolen, der kan samle op på lærernes praksis. Enkeltpersoner har dog også mulighed for at besvare og indsende spørgeskemaet.

Besvarelsen af spørgeskemaet bedes ske ved at skrive svarene ind i dette dokument, gemme det under et nyt dokumentnavn, der meget gerne må indeholde skolens navn, og returnere det i en mail til lizzie@maersk-nielsen.dk

1. Hvilke erfaringer har skolen med screening/test af AMU-deltageres læse-, skrive- og regnefærdigheder?

- Har I kendskab til screening/test i forhold til enkeltkursister eller i forhold til hele uddannelseshold – og hvordan anvender I dem i givet fald?
- Anvendes screening/test før eller ved kursusstart?
- Hvilke screenings- og testmaterialer anvender I?

Svar:

2. Hvordan tilrettelægger I undervisningen, så AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder også kan få et godt udbytte?

- Hvilke didaktiske overvejelser gør I jer i forhold til deltagerne med læse-, skrive- og regnevanskeligheder?
- Har I fokus på deltageres forskellige læringsstile?
- Hvilke pædagogiske overvejelser gør I jer?
- Hvilken betydning har resultaterne af screening/test af deltagerne for den måde, I tilrettelægger undervisningen på?

Svar:

3. Hvilke hjælpemidler anvender I i undervisningen i forhold til AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder?

- Har I et ord- og regneværksted eller en anden form for støtteforanstaltning på skolen – og hvordan anvender I det i givet fald i AMU-forløbene?
- I hvilket omfang og hvordan anvender skolerne computere i undervisningen som støtte for AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?
- Har I oplæsnings- og/eller staveprogrammer på jeres computere, som AMU-deltagere har muligheder for at anvende?
- Hvilke andre erfaringer med hjælpemidler til AMU-målgruppen har skolen?
- Har I kendskab til AMU Hjælpe middelservice – og hvilke erfaringer har I i givet fald med at samarbejde med dem og evt. få stillet hjælpemidler til rådighed?
- Hvilke erfaringer har I med hjælpemidler i forhold til de grunduddannelser, som skolen varetager?

Svar:

4. Hvilke erfaringer har skolen med Forberedende VoksenUndervisning (FVU) i forhold til AMU-deltagere?

- Gennemfører I FVU-forløb for AMU-deltagere på skolen – og hvordan gør I det i givet fald?
- I hvilken omfang anvender skolen FVU i kombination med AMU?
- Hvis ikke I har erfaringer med FVU for AMU-deltagere, hvad er så årsagen hertil?
- Er skolen godkendt til FVU, eller overvejer I at blive det?

Svar:

5. I hvilket omfang indgår skolen partnerskaber med andre uddannelsesinstitutioner - f.eks. VUC - om at tilgodese AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- Samarbejder I med andre om screening/test af AMU-deltagere? Hvem?
- Gennemfører I FVU i samarbejde med andre skoler? Hvem? Har I udarbejdet drifts-/samarbejdsaftaler?
- Hvordan foregår samarbejdet med andre uddannelsesinstitutioner om FVU og/eller screening, og hvilke muligheder og barrierer ser skolen i samarbejdet?

Svar:

6. I hvilket omfang er skolen i dialog med virksomhederne om AMU-deltageres læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- Spørger skolen ind til deltagerens eventuelle læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder ved tilmelding til arbejdsmarkedsuddannelserne, ved konsulentbesøg på arbejdspladserne eller i andre sammenhænge?
- I hvilket omfang har skolen erfaringer med, at virksomhederne selv bringer problematikken på banen i forhold til deltagelse i arbejdsmarkedsuddannelserne og/eller i forhold til medarbejdernes løsning af de daglige arbejdsopgaver på arbejdspladsen?
- Gennemfører skolen screening/test i samarbejde med virksomhederne?
- Hvis problematikken IKKE er på dagsordenen i forhold til dialog med virksomhederne, hvad er så årsagen hertil?

Svar:

7. I hvilket omfang oplever skolen, at AMU-deltagerne selv orienterer skolen om deres eventuelle læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- I hvilket omfang sker denne orientering i forbindelse med tilmelding til en arbejdsmarkedsuddannelse?
- Hvor almindeligt er det, at AMU-deltagere f.eks. på den første uddannelsesdag fortæller en lærer, at de har vanskeligheder med at læse, skrive og/eller regne? Sker dette primært fordi lærerne opfordrer AMU-deltagerne til at fortælle om det, eller sker det på deltagerens eget initiativ?
- I hvilket omfang fortæller AMU-deltagerne med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder, at de har svært ved at leve op til arbejdspladsens krav og forventninger om læse-, skrive- og/eller regnefærdigheder?

Svar:

8. Hvordan orienterer skolen AMU-deltagere om mulighederne for at gennemføre arbejdsmarkedsuddannelser på trods af læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- Skriver I f.eks. noget om det i jeres kursusfolder eller på jeres hjemmeside?
- Orienterer I om det på den første kursusdag?
- Fortæller I AMU-deltagerne om deres muligheder for at deltage i FVU – også selvom I som skole evt. ikke er involveret i disse forløb?
- Hvilke af skolens medarbejdergrupper er involveret i eventuel rådgivning af AMU-deltagerne?

Svar:

9. Hvilke krav om kvalifikationer og kompetencer stiller det til lærerne at varetage undervisningen af AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- I hvilket omfang har lærerne de fornødne kvalifikationer og kompetencer i forhold til undervisningen af AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder?
- I hvilket omfang er lærerne i stand til selv at gennemføre screening/test af AMU-deltagerne?
- Hvordan kan lærerne kvalificeres til at blive endnu bedre til at undervise AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder?
- Stiller det andre krav til lærerne at varetage undervisningen af AMU-deltagere, end det gør at undervise på elever på grunduddannelserne?

Svar:

10. Hvilke ideer eller planer har skolen eventuelt for i højere grad at tilgodese AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?

- Vil skolen f.eks. indføre screening/test, benyttet flere IT-hjælpe midler, tilrettelægge undervisningen anderledes, kombinere AMU med FVU, etablere et ord- og regneværksted, opkvalificering af lærerne etc.?
- Hvilke barrierer ser skolen, der er for at gennemføre ideerne/planerne – såvel internt på skolen som eksternt?

Svar:

11. Hvilke erfaringer har skolen fra grunduddannelserne?

- Hvordan organiserer skolen støtte og vejledning til elever på grunduddannelserne med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?
- Benyttes disse ressourcer i AMU-sammenhæng? I giver fald: Hvordan? Hvis ikke: Hvor er barriererne?

Tak for jeres besvarelse!

Hvis I har elektroniske dokumenter, der kan supplere jeres besvarelse, er I meget velkomne til at vedhæfte dem svarmailen sammen med det besvarede spørgeskema.

Bilag 2: Interviewguide til udbydere af EPOS uddannelser

Analyse af skolernes varetagelse af AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder

Interviewguide til opfølgende interviews med udbydere af EPOS uddannelser

I de opfølgende interviews af skolerne vil der blive taget udgangspunkt i den enkelte skoles besvarelse af spørgeskemaet. I forhold til de forskellige temaer i spørgeskemaet, er der herunder nogle supplerende spørgsmål, som gerne skal besvares under interviewene i de tilfælde, hvor det er relevant i forhold til den enkelte skole.

Screening

Fra den 1. august 2007 skal alle AMU-udbydere tilbyde deltagerne en vurdering af deres basale færdigheder i læsning-skrivning og/eller regning-matematik. Undervisningsministeriet har fået udviklet testmateriale, som skolerne kan benytte sig af.

Hvis skolen ikke har erfaringer med at screener:

- Hvordan vil I fremover screene AMU-deltagere?
- Hvilke materialer vil I anvende (Undervisningsministeriets eller andre)?
- Hvilke faktorer er med til at bestemme, hvem I specifikt vil opfordre til at lade sig screene?

Hvis skolen screener:

- Hvilket screeningsmateriale anvender I?
- Er det elektronisk eller på papir?
- Hvem har udviklet materialet?
- Hvordan er jeres erfaringer med materialet?
- Er materialet relateret til det faglige område eller har materialet en generel karakter?
- Har I kendskab til det testmateriale, Undervisningsministeriet har fået udviklet, og hvordan har I evt. tænkt jer at anvende det?
- Hvilke faktorer er med til at bestemme, hvorvidt I anvender screening af kursisterne?
- Hvornår anvender I screeningsmateriale (før eller i starten af kurset)?

Tilrettelæggelse af undervisning

(Skoler, der skal interviewes herom, opfordres til at fremlægge evt. udarbejdede materialer, der f.eks. kan lette kursisterne læsning af tekster)

- I hvilket omfang har I fokus på at minimere skriftligheden i kurset?
- Hvilke alternative formidlingsformer anvendes i undervisningen til at supplere skifteligheden?

- Hvordan tilrettelægger I kursisterne eventuelle projektfremlæggelser, så de har mulighed for at anvende forskellige fremlæggelsesmåder?
- Er der forskellige sværhedsgrader i læsning af tekster, som kursisterne kan vælge imellem?
- Har I konkrete erfaringer med at arbejde med forskellige læringsformer i undervisningen?

Hjælpemidler

- Hvilke hjælpemidler anvender I?
- Hvad er jeres erfaringer med disse hjælpemidler?
- Hvordan og hvornår anvendes hjælpemidlerne?
- I hvilket omfang benytter AMU-kursisterne disse hjælpemidler?
- I hvilket omfang er AMU-lærerne i stand til at vejlede kursisterne i anvendelse af de hjælpemidler, der findes på skolen?
- Har lærerne deltaget i efteruddannelse, der relaterer sig til anvendelse af hjælpemidlerne?
- Har skolen kendskab til og/eller anvendt AMU-hjælpemiddelservice, og hvilke erfaringer har I hermed?
- Har skolen selv investeret i hjælpemidler (computere, software etc.)?

Erfaringer med FVU

- Hvornår og hvordan har I anvendt FVU i etablering af FVU-forløb (og evt. kombiforløb) i forhold til AMU-kursister?
- I hvilket omfang har dette været kombinationsforløb?
- Hvilke muligheder og barrierer er der for at gennemføre kombinationsforløb?
- I hvilket omfang har virksomhederne været involveret – og hvordan?
- Har skolen lærere med FVU-kompetencer – eller gennemføres FVU-forløbene i samarbejde med andre institutioner?

Partnerskaber med andre aktører

- Hvordan har skolen samarbejdet med andre aktører om at tilgodese AMU-deltagere med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder (skoler, VUC, sprogcenter, jobcenter etc.)?
- Hvad er motivationen for at indgå partnerskaber – hvilke supplerende kompetencer besidder partnerne?
- Hvilke muligheder og barrierer er der for samarbejdet?
- Har der været gennemført fælles informationskampagner?

Dialog med virksomheder

- Fortæl om konkrete eksempler på dialog med virksomhederne om AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder.
- Hvilke argumenter har skolen brugt til at sætte temaet på dagsorden over for virksomhederne?

- Hvilke forhold har motiveret virksomhederne til selv at rejse problematikken over for skolerne?
- Hvordan er de potentielle kursister blevet involveret i arbejdsgivernes overvejelser – og hvordan har kursisterne/medarbejdernes reaktioner været?

Skolens orientering af kursisterne

- Hvilke overvejelser har skolen gjort sig i forhold til at orientere kursisterne om mulighederne for at gennemføre AMU-forløb på trods af læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?
- Uddyb de konkrete eksempler på hvordan kursisterne er blevet orienteret.
- Hvad har effekten været af denne orientering? Har I fået tilbagemeldinger fra kursister og/eller virksomheder?

Krav til lærernes kvalifikationer og kompetencer

- I hvilket omfang har lærerne de fornødne kvalifikationer og kompetencer til at varetage undervisningen af kursister med læse-, skrive- og regnevanskeligheder?
- Hvilke kvalifikationer og kompetencer mangler lærerne, og hvordan kan de tilegne sig disse?

Erfaringer fra grunduddannelserne

- Hvilke muligheder og barrierer er der for at overføre erfaringer fra grunduddannelserne til AMU-området?
- Letter det erfaringsdelingen når lærere underviser både på grunduddannelse og på AMU?

Ideer og planer

- Hvilke ideer og planer har skolen for i højere grad at kunne tilgodese AMU-kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?
- Hvilke muligheder og barrierer ser skolen for at gennemføre disse ideer og planer?
- Hvilke udviklingsinitiativer har skolerne behov for, for at kunne styrke indsatsen overfor AMU-kursister med læse-, skrive- og/eller regnevanskeligheder?
- Hvordan kan EPOS bidrage til denne proces?

Bilag 3: Interviewguide til udbydere af FVU og almenkvalificerende forløb

Analyse af skolernes varetagelse af AMU-deltagere med læse-, skrive- og regnevanskeligheder

Interviewguide til interview af udbydere af FVU og almenkvalificerende forløb

Der gennemføres interview med f.eks. VUC, andre skoler, sprogcentre og jobcentre, der har deltaget i forløb med fokus på opkvalificering af kursisters læse-, skrive- og regnefærdigheder i samarbejde med AMU-udbydere inden for EPOS-området.

Interviewene tager afsæt i de opfølgende interview, der er gennemført med 'EPOS-skolerne', og interviewene vil derfor primært tage udgangspunkt i det konkrete samarbejde, der har været mellem de involverede parter.

Samarbejde med AMU-udbydere inden for EPOS-området

- Hvilke former for samarbejde har I haft i forhold til AMU-udbyderen inden for EPOS-området?
- Er samarbejdet formaliseret med f.eks. kontrakter eller samarbejds-/partneraftaler?
- Har samarbejdet været omkring f.eks. screening, FVU, fremmedsprogede etc.?
- Har samarbejdet været som led i et større projekt? Hvilket/hvilke og hvornår?
- Hvordan er et eventuelt projekt blevet etableret?

Motivation for at indgå samarbejde

- Hvad har været jeres motivation for at indgå i et samarbejde og/eller i et formaliseret partnerskab?
- Hvilke supplerende kompetencer besidder partnerne?
- Hvilke muligheder og barrierer er der for samarbejdet?
- Har I ideer til hvordan barriererne kan overvindes?

Dialog med virksomheder og medarbejdere/kursister

- Hvem har den primære kontakt med virksomhederne/kursister – jer eller jeres samarbejdspartnere – eller har I gjort det i fællesskab? Hvorfor?
- Hvordan har jeres dialog med virksomheder og medarbejdere/kursister være?
- Hvilke muligheder og barrierer er der i forhold til at motivere virksomheder og medarbejdere/kursister til at deltage?
- Hvordan har virksomhederne indgået i samarbejdet?
- Har der været gennemført fælles informationskampagner i forhold til målgruppen?

- Hvilke argumenter har I brugt til at sætte temaet på dagsorden over for virksomhederne og medarbejdere/kursister?
- Hvilke forhold har motiveret evt. virksomhederne til selv at rejse problematikken?
- Hvordan er de potentielle kursister blevet involveret i arbejdsgivernes overvejelser – og hvordan har kursisterne/medarbejdernes reaktioner været?

Tilrettelæggelse af undervisning

- Hvordan har I tilrettelagt undervisningsforløb, som består af både AMU og læse-, skrive- og/eller regneundervisning?
- Hvor foregår undervisningen (på jeres skole, på 'AMU-skolen', i virksomheder eller andre steder)?
- Hvorfor har I truffet dette valg, og hvilke fordele og ulemper er der ved det?
- Har I eksempler på, at faglærere og almenlærere indgår i to-lærerordninger?

Erfaringer fra samarbejde med AMU-udbydere inden for andre AMU-områder end EPOS

- Hvilke skoler har I samarbejdet med – og om hvad?
- Har samarbejdet været formaliseret med f.eks. kontrakter eller samarbejds-/partneraftaler?
- Har samarbejdet været omkring f.eks. screening, FVU, fremmedsprogede etc.?
- Hvilke af disse erfaringer vil evt. kunne anvendes i forhold til fremtidigt samarbejde med AMU-udbydere inden for EPOS-område? Hvilke muligheder og barrierer ser I evt. for at kunne overføre erfaringerne?

AMU Hjælpemiddelservice

AMU er også for kursister med funktionsnedsættelser. Nogle kursister har brug for særligt udstyr eller særlige hjælpemidler for at kunne gennemføre uddannelse på lige vilkår med andre deltagere.

AMU Hjælpemiddelservice stiller udstyr og hjælpemidler til rådighed for deltagere på AMU-kurser. AMU Hjælpemiddelservice er en del af Hjælpemiddelinstitutet.

AMU Hjælpemiddelservice hjælper AMU-udbyderne med at afdække behov og muligheder for udstyr og hjælpemidler, og de leverer og opsætter udstyret samt instruerer kursisten i brugen af hjælpemidlet.

Det er desuden AMU Hjælpemiddelservices ansvar at klargøre udstyr m.m. efter tilbagelevering. Der er opbygget en hjælpemiddelpulje, så udstyret og udgifterne bliver anvendt så effektivt og rationelt som muligt.

Projektet blev oprindeligt sat i verden af Arbejdsmarkedsstyrelsen sammen med Hjælpemiddelinstitutet.

Siden 2003 er projektet betalt af Undervisningsministeriet, under SU-Styrelsen. Projektperioden er indtil videre forlænget på ubestemt tid.

Yderligere information:

Søren Aalykke

Tel. (dir.): 8741 2438

E-mail: saa@hmi.dk